

ZARZĄD GMINY DUBICZE CERKIEWNE

S T U D I U M
UWARUNKWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY DUBICZE CERKIEWNE

DUBICZE CERKIEWNE 1999 R.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne opracował zespół projektowy w następującym składzie :

1. mgr inż.arch. Wiktor Panfiluk - główny projektant, koordynacja prac, opracowanie zagadnień urbanistycznych (uprawnienia urbanistyczne nr ewid. 557/88),
2. mgr Anastazja Brzozowska - demografia, zagadnienia kulturowe, społeczne i gospodarcze,
3. mgr Mikołaj Patejuk - ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego,
4. mgr inż.arch. Joanna Lipska - zagadnienia przestrzenne i opracowanie graficzne,
5. mgr inż. Czesława Kruszewska - gospodarka wodna, ściekowa i odpadami,
6. inż. Elżbieta Kępska - energetyka i telekomunikacja,
7. mgr inż. Jan Kruszewski - komunikacja,
8. tech.drog. Maria Popławska - prace graficzne i techniczne

SPIS TREŚCI

	str.
WSTĘP	7
1. Podstawa opracowania.....	7
2. Przedmiot studium.....	7
3. Części składowe studium.....	8
4. Opinie do studium.....	8
CZĘŚĆ I	
UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZE-	
STRZENNEGO GMINY DUBICZE CERKIEWNE 9	
1. Środowisko przyrodnicze	10
1.1. Położenie fizyczno-geograficzne i administracyjne oraz struktura użytkowania gruntów.....	10
1.2. Rzeźba terenu.....	10
1.3. Budowa geologiczna i surowce mineralne.....	12
1.3.1. Budowa geologiczna.....	12
1.3.2. Surowce mineralne.....	13
1.4. Wody powierzchniowe i podziemne.....	14
1.4.1. Wody powierzchniowe.....	14
1.4.2. Wody podziemne.....	16
1.5. Gleby - jako element wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.....	18
1.5.1. Waloryzacja przyrodnicza gleb.....	19
1.5.2. Waloryzacja użytkowo-rolnicza gleb.....	19
1.5.3. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej.....	21
1.5.4. Melioracje.....	22
1.6. Lasy.....	22
1.6.1. Typy siedliskowe lasu i ich gatunki drzew.....	23
1.6.2. Ochrona i zagospodarowanie.....	23
1.7. Warunki klimatyczne.....	24
1.7.1. Temperatura powietrza.....	24
1.7.2. Opady atmosferyczne.....	25
1.7.3. Dynamika powietrza atmosferycznego.....	26
1.8. Obszary i obiekty prawnie chronione.....	26

1.9. Zagrożenia i degradacja środowiska.....	30
1.9.1. Zagrożenia wód powierzchniowych i podziemnych.....	30
1.9.2. Zagrożenia powietrza atmosferycznego.....	30
1.9.3. Zagrożenia hałasem i wibracjami oraz elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym.....	31
1.9.4. Zagrożenia powierzchni ziemi i innych elementów środowiska przyrodniczego.....	32
1.10. Funkcjonowanie środowiska przyrodniczego.....	33
1.10.1. Podstawowa struktura funkcjonalno-przyrodnicza gminy.....	33
1.10.2. Główne wnioski do kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.....	35
2. Środowisko kulturowe - obiekty zabytkowe i o wartościach kulturowych.....	36
2.1. Obiekty zabytkowe.....	36
2.2. Obiekty o charakterze zabytkowym.....	37
2.3. Cmentarze.....	37
2.4. Stanowiska archeologiczne.....	37
3. Analiza sieci osadniczej i zagospodarowania gminy.....	39
3.1. Sieć osadnicza.....	39
3.2. Zagospodarowanie przestrzenne gminy.....	40
3.2.1. Mieszkalnictwo.....	40
3.2.2. Usługi i działalność gospodarcza.....	40
3.2.3. Tereny zieleni.....	40
4. Sfera społeczna.....	42
4.1. Potencjał ludnościowy i jego rozmieszczenie.....	42
4.1.1. Ludność i obszar gminy.....	42
4.1.2. Zmiany rozmieszczenia ludności.....	42
4.1.3. Zmiany w stanie i strukturze ludności.....	44
4.1.4. Ruch naturalny ludności.....	45
4.1.5. Migracje ludności.....	45
4.1.6. Zatrudnienie.....	46
4.1.7. Bezrobocie.....	48
4.1.8. Źródła utrzymania ludności.....	48
4.1.9. Przewidywane zmiany w dynamice demograficznej.....	49
4.2. Warunki mieszkaniowe.....	49
4.2.1. Zasoby i warunki mieszkaniowe.....	49
4.2.2. Ruch budowlany.....	51

4.3. Urządzenia obsługi ludności.....	51
4.3.1. Edukacja.....	51
4.3.2. Przedszkola.....	52
4.3.3. Ochrona zdrowia i opieka społeczna.....	52
4.3.4. Kultura.....	52
4.3.5. Handel i gastronomia.....	53
4.3.6. Sport i rekreacja.....	54
3.3.7. Inne usługi.....	55
5. Sfera gospodarcza.....	56
5.1. Rolnictwo.....	56
5.1.1. Użytkowanie gruntów.....	56
5.1.2. Indywidualne gospodarstwa rolne.....	57
5.1.3. Uprawy rolne.....	60
5.1.4. Hodowla.....	61
5.1.5. Przewidywane kierunki produkcji rolnej.....	63
5.2. Urządzenia obsługi rolnictwa.....	63
5.3. Podmioty gospodarki narodowej.....	64
5.4. Leśnictwo.....	64
6. Komunikacja.....	65
6.1. Sieć drogowa.....	65
6.1.1. Struktura funkcjonalno-techniczna.....	65
6.1.2. Charakterystyka stanów technicznych dróg.....	66
6.1.3. Charakterystyka ogólna układu drogowego gminy.....	67
6.2. Techniczne zaplecze motoryzacji.....	68
6.3. Kolej.....	68
6.4. Komunikacja autobusowa PPKS.....	69
6.5. Wnioski wynikające z oceny funkcjonowania komunikacji.....	69
7. Infrastruktura techniczna.....	70
7.1. Zaopatrzenie w wodę.....	70
7.1.1. Charakterystyka ogólna systemu zaopatrzenia w wodę.....	70
7.1.2. Rozwój scentralizowanych systemów wodociągowych.....	71
7.1.3. Stan zwodociągowania poszczególnych wsi w gminie.....	72
7.1.4. Charakterystyka ujęć wody i stacji uzdatniania wodociągów wiejskich.....	73
7.1.5. Pozwolenia wodnoprawne i ustalone strefy ochronne ujęć wody.....	74
7.1.6. Ocena wydajności istniejących komunalnych ujęć wody....	75
7.1.7. Zakładowe ujęcia wody głębinowej.....	76
7.1.8. Ogólna ocena zaopatrzenia gminy w wodę.....	76

7.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków sanitarnych.....	76
7.2.1. Stan istniejącej gospodarki ściekowej.....	76
7.2.2. Ogólna ocena odprowadzania i oczyszczania ścieków.....	76
7.3. Gospodarka odpadami stałymi.....	77
7.3.1. Charakterystyka stanu istniejącego.....	77
7.3.2. Ogólna ocena gospodarki odpadami stałymi.....	78
7.4. Elektroenergetyka.....	79
7.4.1. Zapotrzebowanie mocy.....	79
7.4.2. Elementy systemu elektroenergetycznego.....	79
7.4.3. Ocena dotychczasowego rozwoju systemu elektroener- getycznego oraz główne problemy do rozwiązania.....	80
7.5. Ciepłownictwo.....	80
7.5.1. Charakterystyka stanu istniejącego.....	80
7.5.2. Ocena stanu istniejącego.....	81
7.6. Gazownictwo.....	81
7.7. Telekomunikacja.....	81
7.7.1. Stan telekomunikacji w gminie.....	81
7.7.2. Ocena systemu.....	82
8. Syntetyczna ocena poziomu zaspokajania potrzeb ludności i zagospodarowanie gminy.....	84
9. Elementy zagospodarowania przestrzennego gminy o charakterze ponadlokalnym.....	85
9.1. Cele i kierunki polityki przestrzennej państwa na obszarze gminy Dubicze Cerkiewne.....	85
9.2. Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych wynikających z polityki przestrzennej państwa.....	87

W S T Ę P

1. Podstawa opracowania studium

Podstawami prawnymi opracowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne są :

- a) art.6, ust.1 ustawy z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 1999r. Nr 15, poz. 139),
- b) uchwała Nr IV-16/98 Rady Gminy Dubicze Cerkiewne z dnia 21 grudnia 1998r.

2. Przedmiot studium

Przedmiotem studium są :

- 1) Uwarunkowania rozwoju gminy wynikające z :
  - a) dotychczasowego przeznaczenia zagospodarowania i uzbrojenia terenu,
  - b) występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych,
  - c) stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
  - d) prawa własności gruntów,
  - e) jakości życia mieszkańców,
  - f) zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych.
- 2) Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy :
  - a) obszary objęte lub wskazane do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych,
  - b) lokalne wartości zasobów środowiska przyrodniczego i zagrożenia środowiskowe,
  - c) obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym wyłączone z zabudowy,
  - d) obszary zabudowane, ze wskazaniem terenów wymagających przekształceń lub rehabilitacji,
  - e) obszary, które mogą być przeznaczone pod zabudowę,
  - f) kierunki rozwoju komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym tereny niezbędne do wytyczania ścieżek rowerowych,
  - g) obszary, dla których sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe,
  - h) obszary przewidywane do realizacji zadań i programów wynikających z polityki przestrzennej państwa na obszarze gminy.

3. Części składowe studium

Na studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne składa się :

- a) rysunek uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne w skali 1 : 25.000,
- b) rysunek kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne w skali 1 : 25.000,
- c) tekst studium ,
- d) dokumentacja studium, a w tym dokumenty formalno-prawne.

4. Opinie do studium

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne, zgodnie z art.6 ust.3 ustawy z 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 15, poz.139 z 1999r.) przedłożono do zaopiniowania organom, o których mowa w art. 18 ust. 2 pkt 4 tejże ustawy.

C Z Ę Ś Ć I

**UWARUNKOWANIA
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY DUBICZE CERKIEWNE**

1. Środowisko przyrodnicze

1.1. Położenie fizyczno-geograficzne i administracyjne oraz struktura użytkowania gruntów

Gmina Dubicze Cerkiewne położona jest w obrębie Równiny Bielskiej stanowiącej jedną z wielu jednostek fizyko-geograficznych w randze mezoregionów obszaru byłego województwa białostockiego wchodzących w skład wielkiego regionu fizyczno-geograficznego jakim jest Nizina Północnopodlaska - J.Kondracki, 1978r.

W układzie administracyjnym gmina Dubicze Cerkiewne położona jest w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego, w powiecie Hajnówka i graniczy z gminami: od północy, północnego-wschodu i wschodu z gm. Hajnówka, od południowego wschodu granicę wyznacza granica Państwa (ca 8 km), od południa i południowego zachodu z gm. Kleszczele, od zachodu z gm. Orla wchodzącą w skład powiatu bielskiego i od północnego zachodu z gm. Czyże.

Strukturę użytkowania gruntów gminy z 1997r. charakteryzuje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela nr 1

L.p	Wyszczególnienie	użytkowanie gruntów			
		w granicach administracyjnych gminy		w indywidualnych gosp. rolnych w gr. gminy	
		ha	%	ha	%
1.	Powierzchnia ogólna	15.119	100	7.479	100
2.	użytki rolne	6.996	46,3	5.911	79,0
	w tym :				
2.1	- grunty orne	4.412	29,2	3.581	47,9
2.2	- sady	3	0,0	2	0,0
2.3	- łąki	1.678	11,1	1.547	20,7
2.4	- pastwiska	903	6,0	781	10,4
3.	lasy i gr. leśne	6.814	45,1	1.213	16,2
4.	grunty pozostałe	1.309	8,6	355	4,8

Źródło - Rocznik statystyczny woj. białostockiego - Urząd Statystyczny w Białymstoku, 1998r.

1.2. Rzeźba terenu

Wysoczyzna Bielska w obrębie, której położony jest obszar gminy Dubicze Cerkiewne charakteryzuje się łagodnym ukształtowaniem powierzchni terenu urozmaiconej tu i ówdzie grupami niewysokich wzniesień i płytkich obniżen. Obszar tego mezoregionu (Wysoczyzny Bielskiej)

stopniowo podnosi się w kierunku południowo-wschodnim tworząc między Bielskiem i Hajnówką bardzo łagodny garb (190 m n.p.m.), a na wschód i północ staje się jeszcze równiejszy, gdzie spadki nie przekraczają 2 stopni a deniwelacja 20 m.

W morfologii powierzchni obszaru gminy wyróżniają się dwa podstawowe obszary - piaszczysta równina sandrowa Puszczy Białowieskiej obejmująca południowo-wschodnią i północno-wschodnią część gminy oraz równina gliniasta obejmująca pozostałe obszary położone na południowy zachód i północny zachód od Dubicz Cerkiewnych, w morfologii, której występują zdenudowane wzgórza czołowo-morenowe oraz nieliczne kemy.

Równina sandrowa charakteryzuje się płaską powierzchnią lekko pochyloną w kierunku wschodnim. Powierzchnia sandru wyniesiona jest 161-165 m n.p.m. W okolicy Starzyny i Wiluków urozmaicają ją wały wydmore o wysokościach względnych ca 7,0 m oraz pagórki kemowe o niewielkich rozmiarach i wysokościach względnych. W obrębie powierzchni sandrowej występują również „wyspy” wzgórz czołowomorenowych o wysokościach bezwzględnych przekraczających 170 m n.p.m. - jedno wzgórze w okolicy Wygonu i trzy wzgórza na północny zachód od Witowa. W okolicy Witowa występują także słabo zarysowujące się w morfologii terenu drobne pagórki kemowe.

Ponadto obszar równiny sandrowej urozmaicają doliny cieków wodnych (Policzna, Perebel, Orla), których dna wcinają się na głębokość ca 2-3 m w powierzchnię sandru.

Urzeźbienie powierzchni równiny sandrowej jest mało widoczne z uwagi na występującą tu pokrywę leśną.

Pozostała część obszaru gminy ma odmienną budowę i charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem morfologicznym, i tak:

Obszar położony na południowy zachód od Dubicz Cerkiewnych charakteryzuje się znaczną falistością rzeźby terenu i licznym występowaniem wzgórz czołowomorenowych o wysokościach wynoszących ponad 180 m n.p.m. Są to tereny w znacznym stopniu pokryte lasami.

Równina gliniasta obejmująca zachodnią i północną część gminy tj. okolice wsi Dubicze-Tofiłowce, Stary Kornin i Jagodniki charakteryzuje się mało urozmaiconą rzeźbą terenu. Cechą charakterystyczną tej części obszaru jest występowanie na jego powierzchni dużej ilości drobnych zagłębień bezodpływowych a w okolicy Jagodnik znacznych obszarów podmokłych łąk wyniesionych ca 156 m n.p.m.

Akcentem urozmaicającym rzeźbę tych terenów są także ciek wodne, a w szczególności rzeka Orlanka, która w części południowo-zachodniej gminy płynie stosunkowo wąską doliną wcinającą się na głębokość 3-4 m w podłoże utworów lodowcowych, a w części północnej w okolicy Jagodnik dolina Orlanki (druga jej odnoga) osiąga szerokość ca 2,5 km.

Rzeźba terenu gminy Dubicze Cerkiewne stanowi korzystny element środowiska przyrodniczego dla rozwoju gminy, a w szczególności dla rozwoju i funkcjonowania rolnictwa. Średni wskaźnik bonitacji rzeźby terenu w skali 10 punktowej IUNG wynosi 8,2 pkt (dla byłego woj. białostockiego 7,7 pkt).

Współczesne procesy geomorfologiczne na obszarze gminy nie powodują istotnych zmian w rzeźbie terenu. Jedynie niewielkie zmiany w krajobrazie gminy (konfiguracja terenu) powodowane są chaotyczną powierzchnią eksploatacją surowców mineralnych.

1.3. Budowa geologiczna i surowce mineralne

1.3.1. Budowa geologiczna

Pod względem tektonicznym obszar gminy Dubicze Cerkiewne położony jest w obrębie Niecki Prusko-mazowieckiej Obniżenia Podlaskiego wchodzącego w skład prekambryjskiej platformy wschodnio-europejskiej. Dno niecki budują utwory Kredy Górnej reprezentowane przez wapienie, margle i kredę piszącą. Na kredzie zalegają osady trzeciorzędowe reprezentowane przez piaski glaukonitowe i iły oligoceńskie oraz mioceńskie piaski, mułki i iły stanowiące podłoże utworów czwartorzędowych, które występują na całej powierzchni gminy.

Miąższość utworów czwartorzędowych w tym rejonie waha się w granicach 80-100 m. Utwory te reprezentowane są przez osady zlodowaceń począwszy od podlaskiego do środkowopolskiego przedzielone utworami interglacjalnymi. W rzeczywistości jest to kilka poziomów glin rozdzielonych serią utworów wodnolodowcowych bądź zastoiskowych charakteryzujących się dużą zmiennością zarówno poziomą jak i pionową.

Strefa przypowierzchniowa obszaru gminy Dubicze Cerkiewne zbudowana jest głównie z osadów stadiału mazowiecko-podlaskiego zlodowacenia środkowopolskiego, a część północno-wschodnia i wschodnia także z osadów stadiału mazowieckiego.

Przestrzenne rozmieszczenie tych osadów na powierzchni obszaru gminy przedstawia się następująco:

- utwory wodnolodowcowe (osady najstarsze) reprezentowane przez piaski i piaski ze żwirem występują rozległymi płacami na północny wschód od Dubicz Cerkiewnych, wzdłuż doliny rz. Orla i Policzna oraz w zachodniej części gminy u zbiegu dwóch cieków wodnych Orlanka i ciek Biała. Miąższość tych osadów waha się w granicach 8-16 m;
- glina zwałowa stadiału mazowiecko-podlaskiego przekrywając w/w osady występuje na powierzchni między wsią Jagodniki i Stary Kornin oraz w południowo-zachodniej części gminy między Grabowcem, Dubiczami

- Cerkiewnymi i Rutką. W glinie tej występują również soczewki piasku ze żwirem a jej miąższość waha się w granicach ca 5-6 m;
- mułki piaszczyste, mułki i łył zastoiskowe występują w okolicy Jagodnik, Starego Kornina i Korycina;
  - piaski ze żwirami i żwiry z głazami budują obszary położone na południowy wschód od wsi Grabowiec tworząc ciąg wzgórz czołowomorenowych Istok-Kleszczele. Miąższość tych osadów jest zmienna i wynosi ponad 8 m;
  - wzgórza kemowe zbudowane głównie z piasków drobnoziarnistych występują we wschodniej części gminy w okolicy wsi Witowo i Piaski oraz w części południowo-wschodniej w okolicy wsi Starzyna;
  - piaski i żwiry wodnolodowcowe stadiału północno-mazowieckiego pokrywają całą wschodnią część gminy począwszy od wsi Starzyna poprzez wieś Witowo aż po wieś Jagodniki. Miąższość tych utworów szacuje się na ca 10 m.

W okolicy wsi Starzyna występują także piaski eoliczne i wydmy, które uformowały się w okresie holocenu na w/w utworach wodnolodowcowych.

Osadami wytworzonymi w holocenie są także piaski, mady i namuły wypełniające aktualnie głównie doliny rzeczne i lokalne zagłębienia terenowe.

Utwory holocenijskie są gruntami słabonośnymi i powinny być wyłączone spod lokalizacji obiektów kubaturowych.

1.3.2. Surowce mineralne

Występowanie surowców mineralnych na obszarze gminy Dubicze Cerkiewne ściśle wiąże się z przestrzennym układem i rodzajem utworów czwartorzędowych. Występują one w przypowierzchniowej warstwie tych utworów i są eksploatowane metodą odkrywkową.

Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne występują następujące surowce mineralne:

- a) Złoże piasków „Czechy Orlańskie” o zasobach zarejestrowanych 281,6 tys.t (karta rejestracyjna z 1984r. wraz z uproszczonym projektem zagospodarowania złoża dla potrzeb drogownictwa i budownictwa gminnego).

Kopalnią towarzyszącą przedmiotowemu złożu piasków są żwiry i piaski ze żwirem o zasobach 67,6 tys.t.

Zasoby figurujące w bilansie zasobów złoża na 31.12.1990r. wynoszą :

- zasoby geologiczne - 224 tys.t
- zasoby przemysłowe - 181 tys.t
- wydobyte - 0 ton (złoże nie jest eksploatowane);

b) Złoże piasku ze żwirem „rej. Jelonka” o zasobach szacunkowych 100 tys. m³.

Kruszywo zalega gniazdowo:

- nadkład 0,2 - 0,8 m
- miąższość złoża 1,6 - 3,1 (9,1)
- poziom wody 3,8 - 5,2 m;

c) Na terenie gminy jest 25 wyrobisk czynnych i 8 punktów dawnej eksploatacji. W 15 wyrobiskach czynnych wydobywane są piaski a w pozostałych 10 piaski ze żwirem i żwiry.

W większości wyrobisk eksploatacja odbywa się w sposób chaotyczny i niezorganizowany, a surowce wykorzystywane są głównie w budownictwie indywidualnym i drogownictwie lokalnym.

d) Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne zostały wydzielone następujące obszary perspektywicznego występowania złóż kruszywa naturalnego na potrzeby lokalne:

- obszar w rejonie Dubicz Cerkiewnych w strefie występowania utworów czołowomorenowych,
- obszar w rejonie Jelonki w strefie występowania utworów wodnolodowcowych.

1.4. Wody powierzchniowe i podziemne

1.4.1. Wody powierzchniowe

a) Hydrografia

Pod względem hydrograficznym obszar gminy Dubicze Cerkiewne należy do dorzecza Wisły i położony jest w obrębie dwóch zlewni tj. rz. Narwi i rz. Bugu.

Główny układ sieci hydrograficznej w części obszaru gminy położonego w zlewni rz. Narwi tworzy rzeka Orlanka (2 ciek wodne o tej samej nazwie łączące się w rejonie wsi Rutka - północno-wschodnia część rz.

Orlanki zwana jest także Kanalem Koryciska) wraz ze swoim głównym dopływem rz. Orla zwanej także Kanalem Istok. Są to rzeki odprowadzające wody z dominującej części obszaru gminy, a ich przebieg w obrębie gminy cechuje się różną kierunkowością przy ostatecznym odprowadzaniu wód w kierunku północno-zachodnim do rz. Narwi.

Natomiast główny układ sieci hydrograficznej w obrębie obszaru gminy znajdującego się w zlewni Bugu tworzy rzeka Perebel i Policzna, stanowiące prawobrzeżne dopływy rz. Leśnej Prawej Zachodniej będącej z kolei prawobrzeżnym dopływem rz. Bug.

Rzeki przedmiotowe płyną w kierunku wschodnim odprowadzając wody z południowo-wschodniej części obszaru gminy.

Obszar okolic Długiego Brodu pełni funkcję punktu bifurkacyjnego, rozdzielającego kierunek płynięcia wód, część do rz. Orli i część do rz. Perebel.

W większości w/w rzeki biorą swój początek na terenie gminy i charakteryzują się stosunkowo dużym spadkiem oraz za wyjątkiem okolic wsi Jagodniki płytkimi, dość wąskimi i podmokłymi dolinami.

Warunki naturalne dolin rzecznych gminy Dubicze Cerkiewne stwarzają możliwości budowy zbiorników wodnych małej retencji, które mogą pełnić wielorakie funkcje.

Jednym z takich obiektów jest sztuczny zbiornik retencyjny „Dubicze Cerkiewne” zrealizowany na rzece Orłanka o powierzchni 5,5 ha i pojemności 0,07 mln m³ pełniący funkcję retencyjną, gospodarczą, rekreacyjną, ekologiczną i przeciwpożarową.

Przez południowo-wschodnią część gminy przebiega wododział wód powierzchniowych III rzędu oddzielający zlewnię rzeki Narwi od Bugu.

b) Wielkości przepływowe rzek

Przepływy charakterystyczne i splywy jednostkowe w podstawowych przekrojach głównych rzek na obszarze gminy Dubicze Cerkiewne ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne :

Tabela nr 2

rzeka przekrój	Pow. w km ²	Przepływy w m ³ /sek					Splywy jednostkowe l/sek/km ²				
		NNQ	SNQ	SQ	SWQ	WQ	NN	SN	S	SW	W
Orłanka - k. Kory- ciska	98,0	0,078	0,157	0,247	-	-	0,796	1,602	2,520	-	-
Orla - kan.Istok	21,8	-	0,052	0,087	-	-	-	2,385	3,990	-	-
Orłanka uj.Białej (poza gr. gminy)	262,5	0,11	0,22	1,25	23,2	30,1	0,419	0,838	4,761	88,380	114,667

Źródło: Regionalny plan gosp.wodnej woj. białostockiego. Hydroprojekt W-wa 1982r.
(lata 1961-1975)

Przepływy dyspozycyjne (95 %) wód powierzchniowych w gminie Dubicze Cerkiewne ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne (stan 1985r.) :

Tabela nr 3

Rzeka przekrój	Przepływy w m ³ /sek z obszaru		
	SNQ (95 %)	Qn ^x	Q dyspozycyjne
Kanał Koryciska	1,157	0,126	+ 0,031
Kanał Istok	0,052	0,042	+ 0,01
rz. Orlanka uj. Białej	0,22	0,24	- 0,02

x - przepływ nienaruszalny (wielkość wg kryterium hydrobiologicznego - IMiGW W-wa 1980r.) w podstawowych przekrojach SNQ - 95 %

Z powyższego zestawienia wynika, że część zlewni rz. Orlanki położonej w obrębie gm. Dubicze Cerkwie odznacza się niewielką nadwyżką przepływu dyspozycyjnego, natomiast dalsza jej część charakteryzuje się już niedoborem wód dyspozycyjnych, stąd też cała zlewnia rz. Orlanki została zaliczona do obszarów o zasobach wód powierzchniowych niewystarczających, a zlewnia rz. Policznej do obszarów deficytowych.

c) Zagrożenia powodziowe

Sieć rzeczna funkcjonująca w obrębie obszaru gminy z uwagi na swoją nieznaczną wielkość wynikającą głównie ze swojego źródłowego położenia nie stwarza zagrożenia powodziowego dla istniejącej sieci osadniczej.

d) Stan czystości wód powierzchniowych

Wodzy rzeki Orlanki i jej dopływów na obszarze gminy znajdują się w II klasie czystości. Brak danych kontrolnych nie pozwala na dokładne i aktualne określenie stanu czystości wszystkich rzek. Przy czym podkreśla się, że na terenie gminy nie zaobserwowano zanieczyszczeń wód powierzchniowych powodowanych działalnością gospodarczą gminy. Zgodnie z zarządzeniem 18/71 Prezydium WRN w Białymstoku z dnia 27.05.1971r. wody wszystkich rzek na obszarze gminy powinny posiadać II kl. czystości.

1.4.2. Wody podziemne

Wody podziemne o znaczeniu użytkowym występują głównie w piaszczysto-żwirowych utworach czwartorzędowych i trzeciorzędowych oraz węglanowych utworach kredowych.

Obszar gminy Dubicze Cerkwie położony jest w rejonie występowania wodonośnych utworów kredowych, których strop znajduje się na głębokości 100 - 150 m. Wodonośność tych utworów jest słabo rozpoznana.

Występowanie wód w utworach trzeciorzędowych ma ściśle powiązanie z piaszczystą serią oligocenu i miocenu o miąższości dochodzącej do 40 m.

Warstwa wodonośna utworów trzeciorzędowych w rejonie Hajnówki występuje na głębokości 90 -140 m, a wody ujmowane z piaszczystej serii oligocenu odznaczają się dobrą jakością i dużą wydajnością; 40-50 m³/h z jednego otworu wiertniczego przy depresji 10 - 15 m oraz wydajnością jednostkową od 2,5 do 4 m³/h/1 m.s.

Głównym źródłem zaopatrzenia ludności w wodę pitną i potrzeby gospodarcze na terenie gminy są wody podziemne pochodzące z utworów czwartorzędowych.

Osady czwartorzędowe wykształcone są w postaci naprzemianległych glin i serii piaszczysto-żwirowych pełniących funkcje poziomów wodonośnych. Poziomy te charakteryzują się zróżnicowaną zasobnością i zasięgiem przestrzennym.

Są to następujące poziomy wodonośne :

- poziom III - spagowy,
- poziom II - międzymorenowy (IIb i IIa),
- poziom I - przypowierzchniowy.

Poziom wodonośny III (spagowy) zalega bezpośrednio na utworach trzeciorzędowych i charakteryzuje się następującymi parametrami:

- miąższość warstwy wodonośnej 15 - 25 m,
- uzyskiwana wydajność w studniach 45 - 60 m³/h przy średniej wydajności ca 48,0 m³/h,
- wydajność jednostkowa 4 - 10 m³/h/1 m.s.

Poziom wodonośny II (międzymorenowy) stanowi podstawowe źródło ujmowania wód podziemnych, w obrębie którego z uwagi na formę rozprzestrzeniania się i warunki hydrogeologiczne wyróżnia się dwa poziomy - poziom IIb i IIa. Poziom IIb charakteryzuje się korzystniejszymi parametrami oraz ciągłością występowania. Orientacyjne parametry hydrogeologiczne tego poziomu przedstawiają się następująco :

- głębokość zalegania 40 - 80 m,
- miąższość warstwy wodonośnej w granicach 4 - 36 m (na terenach wysoczyznowych),
- wydajność jednostkowa ca 5 m³/h/1 m.s.

Faktyczną głębokość zalegania wód podziemnych i ich wydajności określają poniższe dane charakteryzujące przykładowe ujęcia wód podziemnych wykonane w ramach zwodociągowania następujących wsi:

- Dubicze Cerkiewne - 2 studnie o głębokości po 59 m i wydajności po 66 m³/h przy depresji 26 i 20 m,
- Stary Kornin - 2 studnie, jedna studnia o głębokości 64 m i wydajności 104 m³/h przy S-8,2 m, druga studnia o głębokości 64 m i wydajności 91 m³/h przy S-8,2 m. Łączna wydajność obu studni 175 m³/h przy depresji 8,2 m.

Poziom wodonośny I (przypowierzchniowy)

Występuje na całym obszarze gminy i układa się przeważnie współkształtnie do rzeźby terenu co dokumentują studnie kopane.

Wody tego poziomu występują zarówno w dolinach rzecznych i zagłębieniach terenowych zbudowanych z piasków i namułów holocenijskich jak i na obszarach wysoczyznowych zbudowanych z piaszczystych utworów pochodzenia wodno-lodowcowego oraz na obszarach zbudowanych z glin w ich przewarstwieniach piaszczysto-żwirowych.

Głębokość zalegania zwierciadła wody w dolinach rzecznych Orłanki, Orli, Perebel, Policznej i innych ciekach wodnych oraz zagłębieniach terenowych waha się w granicach od 0,2 - 1,0 m, a na obszarach wysoczyznowych do 5 - 6 m, lokalnie powyżej 8 m. W części zachodniej gminy zbudowanej z gliny istnieje możliwość występowania tzw. wód zawieszonych zajmujących lokalne obniżenia stropu glin zwałowych wypełnionych łatwo przepuszczalnymi piaskami.

Głębokość zalegania zwierciadła wody tego poziomu zależna jest w dużej mierze od intensywności opadów i wiosennych roztopów - wahania mogą wynosić ca 1,5 m. Ponadto wody tego poziomu są szczególnie narażone na duże zanieczyszczenia bakteriologiczne.

Zaopatrzenie ludności w dobrą wodę pitną powinno odbywać się w oparciu o ujmowanie wód z poziomu międzymorenowego utworów czwartorzędowych lub osadów oligocenu - trzeciorzędu.

Gmina Dubicze Cerkiewne należy do obszarów o bardzo ograniczonych zasobach wód podziemnych (obszar górnej zlewni Orłanki) - jednostkowe zasoby wód podziemnych w $m^3/24h/km^2$ wynoszą od 5 - 50 (do 0,578 l/sek/km²).

1.5. Gleby - jako element wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej

W przestrzennym podziale byłego województwa białostockiego na regionu glebowo-rolnicze (11 regionów wg IUNG Puławy - 1988r.) obszar gminy Dubicze Cerkiewne zaliczony został do regionu Mielnicko - Kleszczelowskiego charakteryzującego się ograniczoną możliwością produkcji rolnej z uwagi na dominację gleb kompleksu żytniego słabego i bardzo słabego oraz znaczne powierzchnie leśne.

Skalą macierzystą gleb obszaru gminy są utwory czwartorzędowe pochodzenia lodowcowego i wodnolodowcowego wykształcone w postaci piasków i lokalnie glin oraz w dolinach i zagłębieniach mad, piasków rzecznych i utworów organicznych.

Stąd też pod względem składu mechanicznego gleby obszaru gminy zaliczone są do glin lub piasków gliniastych oraz piasków słabogliniastych całkowitych lub podścielonych piaskiem luźnym i piasków luźnych całkowitych.

1.5.1. Waloryzacja przyrodnicza gleb

Pod względem typologicznym gleby gminy Dubicze Cerkiewne są mało zróżnicowane. Dominującym typem są gleby piaskowe różnych typów genetycznych - bielcowe, rdzawe, brunatne kwaśne (AB).

Gleby te koncentrują się głównie w południowej, południowo-wschodniej i środkowo-wschodniej części gminy i są zaliczane przeważnie do V i VI klasy bonitacyjnej użytków ornych.

Lepsze gleby koncentrują się w zachodniej i północno-zachodniej części gminy. W obrębie tych gleb występują w mozaice gleby pseudobielcowe (A), gleby brunatne właściwe (B), gleby brunatne wylugowane i kwaśne (Bw) i czarne ziemie (D). Glebom tym towarzyszą niewielkie kompleksy gleb piaskowych różnych typów genetycznych (AB). Większy kompleks czarnych ziem (D) występuje także w części północno-wschodniej gminy w okolicy wsi Jagodniki.

Natomiast w obrębie dolin rzecznych Orlanki i Orli oraz innych mniejszych cieków i zagłębień terenowych stanowiących użytki zielone występują głównie torfowe i murszowo-torfowe, gleby murszowo-mineralne i czarne ziemie.

1.5.2. Waloryzacja użytkowo-rolnicza gleb

- a) Udział powierzchniowy i procentowy klas bonitacyjnych w gruntach ornych i użytkach zielonych wg stanu na 1 stycznia 1990r. przedstawiał się jak niżej :

Tabela nr 4

grunty orne (łącznie z sadami)			użytki zielone		
Klasa	ha	%	Klasa	ha	%
I	-		I	-	
II	-		II	-	
IIIa	24	0,5	III	40	1,4
IIIb	157	3,4	IV	770	27,7
IVa	476	10,2	V	1476	53,2
IVb	661	14,1	VI	468	16,9
V	1366	29,2	VIz	22	0,8
VI	1723	36,9			
VIz	265	5,7			
razem	4.672	100,0	razem	2776	100,0

Źródło: Rocznik Statystyczny Woj. Białostockiego - WUS, Białystok 1994r.

Grunty orne (4672 ha) w stosunku do ogólnej powierzchni gminy (15119 ha) zajmują 30,9 % jej powierzchni a użytki zielone (2776 ha) 18,4 %. Razem użytki rolne (grunty orne + użytki zielone) wynoszą 7448 ha, co w stosunku do ogólnej powierzchni gminy stanowi 49,3 %.

Porównanie danych wynikających z powyższego zestawienia ze strukturą użytkowania gruntów gminy z roku 1997 (Tabela nr 1) wykazuje niewielkie zmiany w strukturze na rzecz zmniejszenia się powierzchni użytków rolnych.

Przestrzenne rozmieszczenia klas bonitacyjnych gruntów rolnych w obrębie obszary gminy jest adekwatne do w/w rozmieszczenia typologicznego gleb.

b) Kompleksy przydatności rolniczej gleb ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne :

Tabela nr 5

Nr komp.	Nazwa kompleksu	ha	%
grunty orne			
1	pszenny b. dobry	-	-
2	pszenny dobry	480	10,5
3	pszenny wadliwy	-	-
4	żytni b. dobry	541	11,9
5	żytni dobry	216	4,7
6	żytni słaby	1106	24,3
7	żytni b. słaby	1625	35,6
8	zbożowo-pastewny mocny	168	3,7
9	zbożowo-pastewny słaby	423	9,3
razem		4559	30,2
użytki zielone			
1 z	uż. zielone b. dobre i dobre	-	-
2 z	uż. zielone średnie	1033	38,7
3 z	uż. zielone słabe i b. słabe	1633	61,3
razem		2666	17,6
razem użytki rolne		7225	47,8
grunty rolniczo nieprzydatne		335	2,2
tereny pozostałe		7559	50,0
Ogólna powierzchnia geodezyjna		15119	100,0 %

Źródło - Warunki przyrodnicze produkcji rolnej woj. białostockiego - IUNG, Puławy 1988r.

Przestrzenne rozmieszczenie kompleksów przydatności rolniczej gleb ściśle wiąże się z przestrzennym występowaniem poszczególnych typów gleb oraz ich bonitacją.

Dominującym kompleksem przydatności rolniczej gleb na obszarze gminy jest kompleks 6 - żytni słaby i kompleks 7 - żytni bardzo słaby, którym odpowiada przestrzenne rozmieszczenie gleb piaskowych różnych typów genetycznych (AB).

Kompleks 2 - pszenno-dobry i kompleks 4 - żytni b. dobry dominuje w zachodniej i północno-zachodniej części gminy a ich przestrzenne rozmieszczenie jest ściśle powiązane z zasięgiem występowania gleb pseudobielicowych (A), brunatnych właściwych (B), brunatnych wyługowanych i kwaśnych (Bw) oraz czarnych ziem (D). Kompleks 4 znaczną powierzchnię zajmuje także w okolicy wsi Jagodniki a jego zasięg powierzchniowy wyznaczają gleby zaliczane do czarnych ziem.

Największy zasięg powierzchniowy kompleksów zbożowo-pastewnych (8 i 9) występuje na północny-zachód od wsi Istok i odpowiada rozmieszczeniu czarnych ziem.

Rozmieszczenie użytków zielonych zarówno kompleksu 2z jak i kompleksu 3z ściśle wiąże się z układem dolin rzecznych i obniżen terennych przy czym kompleks 2z głównie odpowiada przestrzennemu rozmieszczeniu gleb torfowych i murszowo-torfowych a kompleks 3z glebom murszowo-mineralnym i czarnym ziemiom.

1.5.3. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Tabela nr 6

a)

ocena gleb w punktach					
bonitacja		przydatność rolnicza		wskaźnik syntetyczny jakości	
gr. orne	uż. zielone	gr. orne	uż. zielone	gr. orne	uż. zielone
31,9	31,7	38,3	31,6	35,1	31,6

Tabela nr 7

b)

Wskaźnik bonitacji				Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej
jakości i przydatności rolniczej	agroklimatu	rzeźby terenu	warunków wodnych	
33,8	7,8	4,1	2,4	48,1

Źródło - dane IUNG Puławy 1988r.

Powyższy wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej lokuje gminę Dubicze Cerkiewne na 39 miejscu w byłym woj. białostockim - najwyższy wskaźnik 69,8 posiada gm. Drohiczyn, najniższy zaś 44,0 gm. Mielnik przy średnim wskaźniku byłego województwa 56,5 i krajowym 66,6 pkt.

Gmina Dubicze Cerkiewne mimo swojego ograniczenia wynikającego głównie z puszcząsko-przygranicznego położenia i dominacji słabych

gleb predystynuje do rozwijania funkcji rolniczej, a zwłaszcza w północnej i środkowo-zachodniej części obszaru gminy na gruntach wsi Jagodnik, Starego Kornina, Dubicz Tofiłowce, Dubicz Cerkiewnych i Grabowca.

1.5.4. Melioracje

Największe kompleksy gruntów zmeliorowanych na terenie gminy to obszar położony na zachód od wsi Dubicze Tofiłowce oraz obszar położony na wschód od wsi Jagodniki.

1.6. L a s y

Według podziału Polski na krainy przyrodniczo-leśne lasy gminy Dubicze Cerkiewne zaliczone są do II Krainy Mazursko - Podlaskiej Dzielnicy Puszczy Białowieskiej.

W podziale administracyjnym lasów byłego województwa białostockiego należą do Nadleśnictwa Hajnówka i Bielsk Podlaski.

Lesistość gminy Dubicze Cerkiewne przedstawia się jak niżej :

Tabela nr 8

Rok	Ogólna pow. gminy w ha	Powierzchnia lasów w ha			% udział lasów w ogólnej pow. gminy
		państwowe	prywatne ^{x)}	razem	
1997	15119	5601	1213	6814	45,1

x) - lasy występujące w indywidualnych gospodarstwach rolnych w granicach gminy.

Lasy państwowe gospodarstwa leśnego wg stanu z 1997r. zajmują 82,2 % ogólnej powierzchni lasów i tworzą jeden wielki kompleks leśny będący południowo-zachodnią częścią Puszczy Białowieskiej.

Lasy niepaństwowe (prywatne), które stanowią 17,8 % ogólnej powierzchni lasów występują w pewnym rozdrobnieniu w północnej, środkowej i zachodniej części obszaru gminy.

Lasy Puszczy Białowieskiej położone w południowo-wschodniej części gminy są lasami naturalnego pochodzenia, natomiast w pozostałej części lasów Puszczy Białowieskiej położonej w granicach gminy dominują duże powierzchnie młodników sosnowych pochodzących z zalesienia gleb (nieużytków) porolnych.

1.6.1. Typy siedliskowe lasu i ich gatunki drzew

W układzie typów siedliskowych lasów państwowych - Puszczy Białowieskiej dominuje Bór mieszany świeży (BMśw), Las mieszany (LMśw) i Las świeży (Lśw) przy znacznym udziale Boru świeżego (Bśw), Lasu wilgotnego (Lw) i Olsu (OL).

Na siedliskach Boru mieszanego świeżego dominują drzewostany sosnowo-świerkowe z pojedynczą domieszką brzozy i dębu. Natomiast na siedliskach Boru świeżego drzewostan tworzy sosna z pojedynczą domieszką brzozy i świerku.

Na w/w siedliskach lasowych występują głównie drzewostany sosnowo-dębowo-świerkowe z domieszką grabu, brzozy, osiki, jesionu, klonu, wiązu i lipy.

W siedliskach olsowych występują głównie drzewostany jesionowo-olchowe z domieszką świerku, osiki i brzozy.

Lasy prywatne pod względem siedliskowym są zbliżone do lasów państwowych Puszczy Białowieskiej.

Na obszarze gminy większość lasów, a szczególnie w lasach państwowych Puszczy Białowieskiej tworzą drzewostany wielogatunkowe i różnowiekowe w zależności od typu siedliskowego, na którym występują.

1.6.2. Ochrona i zagospodarowanie

Obszar Puszczy Białowieskiej, w części poza granicami Białowieskiego Parku Narodowego (w tym również i w granicach gminy Dubicze Cerkiewne) zgodnie z decyzją Nr 23 Ministra OŚZNiL z dnia 8 listopada 1994r. podlega ochronie i zagospodarowaniu leśnemu w sposób specjalny, tworząc wzorcowy leśny kompleks promocyjny (LKP).

Podstawowym zadaniem kompleksu promocyjnego jest wprowadzanie do praktyki zasad sterowania gospodarką leśną w warunkach pełnego rozpoznania wymogów ochrony przyrody w zwartej przyrodniczo przestrzeni leśnej, stanowiącej ważne ogniwo systemu ekologicznego kraju.

Zasady postępowania ochronnego i hodowlanego w lasach Puszczy Białowieskiej określa załącznik do w/w decyzji. Zasady te powinny być uwzględniane zarówno w planach urządzania lasu jak i w planach miejscowych zagospodarowania przestrzennego.

Puszcza Białowieska jako wzorcowy kompleks leśny, w którym powinny być wprowadzane do praktyki zasady trwałego zrównoważonego rozwoju lasów i leśnictwa oraz ochrony bioróżnorodności powinna także spełniać doniosłą rolę w zakresie funkcji naukowych, dydaktycznych, kulturowych, turystycznych i innych.

Dlatego też Puszcza Białowieska jako jednolity obszar funkcjonalny powinna być chroniona w sposób kompleksowy z jednoczesnym udostępnieniem dla działalności naukowo-badawczej i dydaktycznej oraz dla turystyki wędrowniej i poznawczej.

Natomiast baza rekreacyjno-pobykowa (ośrodki wypoczynkowe, hotele itp.) powinny być lokalizowane na obrzeżach Puszczy, poza obszarami leśnymi.

Oprócz powyższego Puszcza Białowieska jest obszarem prawnie chronionym o różnych formach ochrony (park narodowy, rezerваты przyrody, obszar chronionego krajobrazu, pomniki przyrody i inne).

Lasy prywatne w większości zaliczane są do lasów gospodarczych - II grupa. Stąd też podstawową funkcją tych lasów jest produkcja surowca drzewnego, głównie na potrzeby własne miejscowej ludności. Pełnią one również funkcję wodo i glebochronną oraz krajobrazową, a także stanowią ostoję dla drobnej zwierzyny i ptactwa.

Gospodarka leśna prowadzona jest głównie w oparciu o uproszczone plany urządzenia lasów poszczególnych obrębów wsi.

Zalesienia na terenie gminy powinny odbywać się zgodnie z ustaleniami granic gruntów polno-leśnych, obejmujących 2323 ha gruntów marginalnych.

Lasy (powierzchnia i masa drzewostanowa) na obszarze gminy Dubicze Cerkiewne nie są zagrożone szkodliwym oddziaływaniem gazów i pyłów.

1.7. Warunki klimatyczne

W podziale byłego województwa białostockiego na krainy klimatyczne (wg S.I.Pióro) obszar gminy Dubicze Cerkiewne zaliczony został do Krainy Wysoczyzn Północnopodlaskich (Równina Bielska) charakteryzującej się średnio korzystnymi warunkami klimatycznymi modelowanymi wpływem cech klimatu wielkiego kompleksu leśnego jakim jest Puszcza Białowieska.

Poniższą charakterystykę klimatu obszaru gminy oparto głównie o dane meteorologiczne ze stacji: Białowieża, Bielsk Podlaski i Orzeszkowa (opady) z okresu lat 1948-1967 wg opracowania S.I.Pióro „Klimat województwa białostockiego”.

1.7.1. Temperatura powietrza

Rozkład roczny temperatury w °C, średnie oraz absolutne maksyma i minima ilustruje zestawienie tabelaryczne (Tabela nr 9).

Tabela nr 9

Stacja meteorologiczna	Rodzaj obserwacji	M I E S I A C E												Średnia roczna
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Białowieża	Śr.	-4,4	-4,3	-0,9	6,8	12,4	16,3	17,6	16,3	12,1	7,3	2,1	-1,8	6,7
	Max.	8,2	12,2	17,7	29,4	30,9	31,8	34,5	34,5	30,8	25,8	18,2	13,7	
	Min.	-34,1	-33,1	-24,9	-9,6	-5,7	-1,7	3,3	-1,7	-4,8	-9,9	-19,9	-25,7	
Bielsk Podlaski	Śr.	-4,4	-4,2	-0,6	7,2	12,8	16,5	17,8	16,8	12,8	7,7	2,4	-1,4	6,9
	Max.	7,7	10,3	16,5	29,4	30,9	31,7	35,0	34,5	30,7	26,3	18,3	14,0	
	Min.	-38,0	-31,4	-24,1	-9,9	-5,5	0,7	5,4	0,8	-3,1	-9,0	-19,0	-23,5	

Istotnym uwarunkowaniem wynikającym głównie z rozkładu temperatury jest to, że :

- przejścia średniej temperatury dobowej przez tzw. progi termiczne przypada dla °C (okres gospodarczy) na 20 marca i 28 listopada, dla 5°C (okres wegetacyjny) na 8 kwietnia i 2 listopada,
- okres wegetacyjny trwa średnio 202 dni, rozpoczyna się ca 10 kwietnia i kończy się pod koniec października,
- początek prac polowych przypada średnio na pierwszą dekadę kwietnia, a koniec ca 10 listopada,
- okres bezprzymrozkowy wynosi średnio 150 dni,
- pokrywa śnieżna zalega średnio 96,3 dni.

1.7.2. Opady atmosferyczne

Średni roczny rozkład opadów atmosferycznych, sumy maksymalne i minimalne oraz wskaźnik opadowy okresu wegetacyjnego przedstawia poniższe zestawienie tabelaryczne (Tabela nr 10).

Zjawiska atmosferyczne związane głównie z opadami atmosferycznymi na terenie gminy kształtują się następująco:

- średnia roczna częstotliwość burz w Bielsku Podlaskim wynosi 14,7, a w Białowieży 26,0 i jest to najwyższa ilość burz w byłym woj. białostockim. Burze najczęściej występują w miesiącach letnich (czerwiec, lipiec, sierpień) i w Białowieży zamykają się liczbą 18,9;
- średnia roczna wilgotność względna powietrza kształtuje się w granicach 80 - 83 %;
- średnie roczne zachmurzenie w Białowieży wynosi 6,6 pokrycia nieba, ilość dni pogodnych 43,1 a pochmurnych 153,0; analogicznie w Bielsku Podlaskim 6,9; 26,3; 150,0;
- średnia suma godzin usłonecznienia w Białowieży w miesiącach VI-VIII wynosi 663,4, co stanowi 43,4 % do całego roku.

Tabela nr 10

Stacja meteo- rologi- czna	Ro- dzaj obser.	M I E S I A C E												Śred- nia roczna	Wskaź- nik % V - X	
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII			
Orzesz kowo	Śr.	32	34	27	37	49	74	72	75	49	41	40	52	572	62,9	
	Max.	45	58	66	85	88	145	174	154	120	118	83	88			754
	Min.	10	16	4	9	10	31	13	3	18	1	10	15			383
Biało- wieża	Śr.	33	36	39	41	60	73	67	78	52	39	46	47	600	61,5	
	Max.	61	61	83	70	110	207	131	138	139	114	87	98			855
	Min.	12	10	5	9	13	24	8	12	28	3	24	17			426
Bielsk Podlas ki	Śr.	33	38	30	39	52	75	70	80	46	41	45	42	591	61,6	
	Max.	43	58	93	66	121	122	188	163	124	125	78	97			725
	Min.	12	11	5	9	12	32	14	18	5	3	21	10			402

1.7.3. Dynamika powietrza atmosferycznego

Rozkład średniej częstotliwości wiatrów i prędkości w m/sek na poszczególne kierunki oraz częstotliwość ciszy za okres obserwacji 1953 - 1967 ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne:

Tabela nr 11

Stacja meteorologiczna	Vm/sek %	K I E R U N K I								Cisza w %
		N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	
Bielsk Podlaski	%	6,5	6,7	5,7	10,9	13,6	23,5	20,8	12,3	
	V	2,2	3,0	3,3	3,3	3,2	4,1	4,0	2,6	15,7
Białowieża	%	7,8	5,9	10,6	16,1	11,2	17,9	16,1	15,3	
	V	3,9	3,5	3,8	3,7	3,5	4,0	5,0	4,5	15,9

Częstotliwość wiatrów z kierunków zachodnich (NW, W, SW) w Bielsku Podlaskim osiąga 56,6 %, w Białowieży 48,4 %, a wiatrów wschodnich (NE, E, SE) w Bielsku Podlaskim 25,3 %, a w Białowieży 32,6 %.

W świetle powyższych danych meteorologicznych wynika, że warunki klimatyczne gminy Dubicze Cerkiewne nie stwarzają ograniczeń w rozwoju rolnictwa i rekreacji.

1.8. Obszary i obiekty prawnie chronione

Na obszarze gminy Dubicze Cerkiewne struktury prawnie chronione tworzą :

1) Rezerwaty przyrody:

- Czechy Orłańskie - rezerwat leśny o pow. 77,95 ha utw. w 1995r. Położony jest na terenie Nadleśnictwa Bielsk a celem ochrony jest zachowanie w naturalnym stanie zbiorowisk leśnych o charakterze borów mieszanych z drzewostanem sosnowo-świerkowym, stanowiącym pozostałość dawnej Puszczy Bielskiej.
- Starzyna - część rezerwatu leśno-ornitologicznego o ogólnej pow. 370,08 ha utw. w 1979r. Położony jest na terenie Nadleśnictwa Hajnówka a celem ochrony jest zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z dobrze wykształconymi zespołami leśnymi typu boru mieszanego, odznaczającymi się bogatą florą oraz stanowiącymi ostoję głuszca.

- 2) Obszar chronionego krajobrazu Puszczy Białowieskiej powołany uchwałą Nr XII/84/86 w Białymstoku z dnia 29.04.1986r. Aktualnie obowiązuje rozporządzenie Nr /98 Wojewody Białostockiego z dnia 20 maja 1998r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska” (Dz.Urz. W.B. Nr 10, poz.48).

Celem Obszaru jest ochrona i zachowanie Puszczy Białowieskiej stanowiącej ostatnie ostoje naturalnych puszczy nizinnych w Europie oraz wyróżniającej się wysokimi walorami krajobrazowymi, kulturowymi i wypoczynkowymi.

3) Pomniki przyrody

Na terenie gminy uznanych z pomniki przyrody jest 14 pojedynczych drzew (10 z nich położonych jest na terenie Puszczy Białowieskiej a 4 w poszczególnych jednostkach osadniczych gminy) oraz dwa głązy narzutowe.

- Pomniki przyrody położone w obrębie lasów państwowych Puszczy Białowieskiej to :
  - sosna o obwodzie pnia 360 cm, wysokości 28 m i wieku ok. 220 lat położona w oddz. 696 D - ark.ewiden. 12,
  - sosna o obwodzie pnia 372 cm, wysokości ok. 37 m i wieku 250 - 300 lat, położona w oddz. 663 C - ark. ew. 70,
  - sosna pospolita o obwodzie pnia 316 cm, wysokości 35 m i wieku ok. 250 lat, położona w oddz. 663 D - ark. ew. 71,
  - sosna zwyczajna o obwodzie pnia 254,3 cm, wysokości 33 m i wieku 226 lat - oddz. 697 Ab, ark. ewid. Nr 1473,
  - sosna zwyczajna o obwodzie pnia 317,1 cm, wysokości 32 m i wieku 332 lata - oddz. 697 Bf, ark. ew. Nr 1474
  - świerk pospolity o obwodzie pnia 273,2 cm, wysokości 37 m i wieku 153 lata - oddz. 693 Bd, ark. ewid. Nr 1481,
  - świerk pospolity o obwodzie pnia 312,4 cm, wysokości 43 m i wieku 156 lat - oddz. 695 Af, ark. ewid. Nr 1482,
  - świerk pospolity o obwodzie pnia 268,5 cm, wysokości 37 m i wieku 179 lat - oddz. 695 Af, ark. ew. Nr 1483,
  - świerk pospolity o obwodzie pnia 314 cm, wysokości 40 m i wieku 189 lat - oddz. 695 Bc, ark. ew. Nr 1484,
  - sosna zwyczajna o obwodzie pnia 276,3 cm, wysokości 40 m i wieku 231 lat - oddz. 663 Da, ark. ew. Nr 1485.
- Pomniki przyrody położone na terenie wsi :
  - wiąz szypułkowy o obwodzie pnia 254 cm, wysokości 17 m i wieku ok. 260 lat, położony we wsi Czechy Orłańskie, ark. ewiden. Nr 256,
  - wiąz szypułkowy o obwodzie pnia 403 cm, wysokości 27 m i wieku ok. 250 lat - w. Istok, ark. ew. Nr 258,

- lipa drobnolistna o obwodzie pnia 348 cm, wysokości 27 m i wieku ok. 250 lat - w. Czechy Orlańskie, ark. ew. Nr 259,
- topola biała o obwodzie pnia 600 cm, wysokości 27 m i wieku 130 lat - w. Stary Kornin, ark. ew. Nr 281,
- głąz narzutowy o obwodzie 720 cm i wysokości 1,7 m (częściowo zagłębiony) - w. Grabowiec, ark. ew. Nr 439,
- głąz narzutowy o obwodzie 880 cm i wysokości 1,2 m (częściowo zagłębiony) - w. Grabowiec, ark. ew. Nr 440.

Wokół pomników przyrody na gruntach leśnych obowiązuje strefa ochronna o promieniu 20 m.

4) Użytki ekologiczne

Użytki ekologiczne ekosystemu bagiennego położone na terenie gminy Dubicze Cerkiewne w obrębie geodezyjnym Krugłe (Dziennik Urzędowy Województwa Białostockiego Nr 16) ilustruje poniższe zestawienie tabelaryczne.

Tabela nr 12

Nr ewid. uż. ekologicz.	Nr działki	Pow. użytk. w działce (ha)	Pow. użyt. ekologicznego	U w a g i
1	2	3	4	5
84	<u>71</u> 661 Bb	6,15	31,73	25,58 ha leży poza gr. gminy
86	<u>94</u> 659 Aa <u>90</u> 660 Af	0,51 1,12	2,21	0,58 ha poza gr. gminy
87	<u>90</u> 660 Ah	0,31	0,31	
88	<u>78</u> 661 Ac	0,79	0,79	
89	<u>78</u> 661 Ag	2,57	2,57	
90	<u>78</u> 661 Af <u>71</u> 661 Bf	0,34 0,38	0,72	
91	<u>65</u> 662 Af	0,48	0,48	
92	<u>91</u> 660 Cg	0,76	0,76	
93	<u>105</u> 692 Ac <u>106</u> 692 Cd	0,29 0,73	1,02	
94	<u>101</u> 692 Df	0,37	0,37	

1	2	3	4	5		
95	<u>73</u> 692 Bc	5,44	39,83			
	<u>81</u> 694 Cf	2,74				
	<u>74</u> 694 Df	7,04				
	<u>72</u> 661 Df	9,36				
	<u>66</u> 662 Ck	4,48				
	<u>66</u> 662 Cj	0,58				
	<u>73</u> 694 Bd	4,32				
	<u>73</u> 694 Bi	2,37				
	<u>73</u> 694 Ba	0,63				
	<u>67</u> 695 Ab	2,87				
96	<u>50</u> 696 Db	0,43			0,43	
97	<u>52</u> 728 Db	0,45			0,45	
98	<u>58</u> 728 Ci	0,69			0,69	
99	<u>70</u> 733 f	1,44			1,44	

✓

Powyższe użytki ekologiczne ekosystemów bagiennych zostały objęte ochroną w drodze rozporządzenia Wojewody Białostockiego - Dz.Urz. Województwa Białostockiego Nr 16, str. 390, 391 i 392.

Podstawowym zadaniem w zagospodarowaniu gminy powinno być zachowanie wszystkich w/w obiektów i obszarów prawnie chronionych z dopuszczeniem możliwości ich kształtowania zarówno pod względem jakościowym i przestrzennym z jednoczesnym zapewnieniem ich własnego funkcjonowania i ciągłości układów ekologicznych.

Ponadto w oparciu o rozpoznane wartości przyrodnicze należy dążyć do tworzenia nowych form ochrony, a także do podniesienia rangi ochronności Puszczy Białowieskiej.

1.9. Zagrożenia i degradacja środowiska

Obszar gminy Dubicze Cerkiewne charakteryzuje się stosunkowo niewielkim stopniem przekształcenia środowiska przyrodniczego w stopniu nie zagrażającym jego właściwemu funkcjonowaniu. Źródła powstawania zagrożeń i konfliktów ze środowiskiem przyrodniczym wynikają głównie z :

- rozwoju i funkcjonowania ośrodka gminnego i innych większych jednostek osadniczych położonych w obrębie obszaru gminy,
- sposobu składowania i utylizacji odpadów stałych i płynnych,
- intensyfikacji rolnictwa - nawożenie i chemiczna ochrona roślin,
- wadliwego funkcjonowania wykonanych melioracji,
- eksploatacji surowców mineralnych,
- natężenia ruchu i transportu komunikacyjnego.

1.9.1. Zagrożenia wód powierzchniowych i podziemnych

Wody powierzchniowe szczegółowo zostały omówione w pkt 1.4.1 niniejszego tekstu.

Potencjalne zagrożenia zarówno dla wód powierzchniowych jak i gruntowych może stanowić brak oczyszczalni ścieków w Dubiczach Cerkiewnych i w rejonach grupowego zwodociągowania wsi.

Na stan czystości wód może także negatywnie wpływać działalność związana z produkcją rolną, a zwłaszcza nadmierne stosowanie nawozów sztucznych i środków chemicznej ochrony roślin.

Zagrożenie dla wód, a zwłaszcza wód podziemnych stanowi również nieprawidłowa utylizacja odpadów, a w szczególności tych odpadów, które zawierają różnego rodzaju niebezpieczne związki toksyczne.

1.9.2. Zagrożenia powietrza atmosferycznego

Gmina Dubicze Cerkiewne charakteryzuje się stosunkowo czystym powietrzem atmosferycznym.

Głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego są głównie lokalne i paleniska indywidualne oraz transport.

W strukturze zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego dominują zanieczyszczenia pyłowe i gazowe pochodzące z procesów energetycznego spalania paliw stałych, głównie węgla kamiennego, koksu i drewna.

Szacunkowe wielkości emisji zanieczyszczeń w roku 1993 pochodzących z procesów energetycznych w gminie Dubicze Cerkiewne i gmin najbliższej położonych (wg obliczeń P.I.O.Ś. w Białymstoku) przedstawiają się jak niżej :

Tabela nr 13

G m i n a	Wielkość emisji zanieczyszczeń w Ug/rok				% udział SO ₂ i pyłu w gminie w stosunku do całego województwa	
	SO ₂	NO ₂	CO	pył	SO ₂	pył
Dubicze Cerkiewne	5,3	4,1	17,8	8,3	0,037	0,106
Kleszczele	28,1	11,7	87,0	48,0	0,195	0,611
Orla	8,4	9,2	31,2	13,5	0,058	0,172
Hajnówka	366,2	161,2	930,7	451,8	2,539	5,750

Gmina Dubicze Cerkiewne pod względem emisji pyłu znajduje się na 38 miejscu w byłym woj. białostockim, a pod względem emisji dwutlenku siarki na 36 miejscu.

Z uwagi na tendencje wzrostowe natężenia ruchu kołowego na terenie gminy należy liczyć się także ze skażeniami pochodzenia komunikacyjnego, zwłaszcza wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 691 Hajnówka - Dubicze - Kleszczele.

Aktualnie zanieczyszczenia dwutlenkiem azotu i ołowiu wzdłuż tras komunikacji kołowej są znikome i nie stwarzają zagrożenia dla środowiska przyrodniczego oraz zdrowia ludzi.

Ogólnie rzecz biorąc należy stwierdzić, że zanieczyszczenia na terenie gminy Dubicze Cerkiewne są o wiele niższe od wartości dopuszczalnych stężeń substancji zanieczyszczających w powietrzu.

Listę substancji zanieczyszczających, dopuszczalne wartości stężeń tych substancji w powietrzu oraz czas ich obowiązywania zawiera załącznik Nr 1 do rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 28 kwietnia 1998r. (Dziennik Ustaw Nr 55, poz.355).

Jednocześnie nadmienia się, że ocena sytuacji radiologicznej w oparciu o wyniki pomiarów skażeń dokonanych przez specjalistyczne jednostki nie wykazała żadnych zagrożeń dla środowiska i zdrowia ludzi.

1.9.3. Zagrożenia hałasem i wibracjami oraz elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym

a) Dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku zostały określone w Tabeli 1 i Tabeli 2 stanowiących załącznik do rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 13 maja 1998r. (Dz.Ust.Nr 66, poz.436).

Główne źródła hałasu stanowi zazwyczaj przemysł i komunikacja. Zagrożenia tego rodzaju hałasem na terenie gminy praktycznie są znikome. Pewne lokalne uciążliwości w tym zakresie mogą wynikać z funkcjonowania istniejących drobnych zakładów produkcyjnych oraz usłu-

gowych działających na podstawie wpisu do ewidencji zakładów prowadzących działalność gospodarczą.

W takich przypadkach należy przestrzegać zasadę, że hałas i wibracje przekraczające dopuszczalne natężenie nie mogą wykraczać poza obręb działki, na której są wytwarzane.

Wzrastające natężenie ruchu kołowego powoduje także przyrost poziomów hałasu komunikacyjnego. Dlatego też w celu ograniczenia ew. uciążliwości wynikających z nadmiernego hałasu komunikacyjnego należy dążyć do ich minimalizowania głównie poprzez rozwiązania techniczne zwłaszcza w miejscach ich szczególnej uciążliwości dla otoczenia.

- b) Na obszarze gminy Dubicze Cerkiewne nie występują urządzenia wytwarzające elektromagnetyczne promieniowania niejonizujące szkodliwe dla ludzi i środowiska.

Rozprowadzenie energii elektrycznej do poszczególnych odbiorców odbywa się poprzez układ sieci SN i NN linii napowietrznych.

Szczegółowe zasady ochrony przed promieniowaniem szkodliwym dla ludzi i środowiska, dopuszczalne poziomy promieniowania, jakie mogą występować w środowisku oraz wymagań obowiązujących przy wykonywaniu pomiarów kontrolnych promieniowania określa rozporządzenie Ministra OŚZNiL z dnia 11 sierpnia 1998r. (Dz.U.Nr 107,poz.676).

1.9.4. Zagrożenia powierzchni ziemi i innych elementów środowiska przyrodniczego.

- a) Zagrożenia spowodowane eksploatacją surowców mineralnych.

Powierzchniowa degradacja i dewastacja terenów a zwłaszcza rzeźby terenu związana jest głównie z eksploatacją surowców mineralnych. Wielkość i zakres eksploatacji surowców mineralnych szczegółowo omówiono w pkt 1.3.2. niniejszego tekstu.

Ponadto w zależności od głębokości eksploatacji surowców oraz sposobu ich wydobywania (np. sprzętem mechanicznym) istnieje możliwość zakłócenia układu wód w głębszych oraz ich chemicznego zanieczyszczenia (smary, oleje itp.).

- b) Zagrożenia odpadami.

Jednym z poważnych zagrożeń i degradacji środowiska są odpady komunalne i przemysłowe. Odpady, a w szczególności te, które nie są odpowiednio składowane (utylizowane) na wysypisku wywierają negatywny wpływ na stan środowiska przyrodniczego, głównie w formie skażenia wody, gleby, powietrza, niszczenia walorów krajobrazowych łącznie z wyłączeniem określonych terenów rolnych lub leśnych.

Odpady stałe składowane są na zalegalizowanym wysypisku gminnym o powierzchni 0,8 ha położonym na gruntach wsi Dubicze Cerkiewne. Wysypisko to z wyodrębnioną częścią o funkcji mogielnika eksploatowane jest od 1988r. - ilość odpadów 0,01 tys. m³/rok, dotychczasowe wykorzystanie ca 20 %.

Ponadto na terenie gminy funkcjonują także wysypiska wiejskie nieurządzone, zajmujące przeważnie wyrobiska poeksploatacyjne.

Zagrożenia odpadami wynikają także z faktu, że na przedmiotowe wysypisko trafiają różne substancje niebezpieczne codziennego użytkowania np. leki, środki owadobójcze, baterie, lampy rtęciowe, smary, rozpuszczalniki itp.

Celem uniknięcia takich zagrożeń niezbędny jest rozdzielczy system gromadzenia odpadów. Trudności w znalezieniu odpowiednich miejsc pod wysypiska, wysoki koszt ich urządzania, a także sposób składowania i utylizacji tych nieczystości stanowi realne przesłanki do pogarszania stanu środowiska.

Dlatego też należy organizować składowiska przejściowe z pełną segregacją odpadów tj. ustawienie kontenerów w miejscach wytwarzania odpadów z docelowym ich wywożeniem na wysypisko gminne a także do zakładów bezpiecznego przetwarzania.

We wsiach zwodociągowanych brak jest kanalizacji sanitarnych, w tym małych oczyszczalni ścieków, co w konsekwencji może doprowadzić do zanieczyszczenia zarówno wód powierzchniowych jak i podziemnych.

W związku z powyższym czasowe nieczystości płynne (ścieki) powinny być unieszkodliwiane poprzez ich gromadzenie w lokalnych szczelnych zbiornikach, a następnie wywożone do najbliższej położonych oczyszczalni ścieków tj. Orli lub Hajnówki.

- c) W okresie wiosennym dużym zagrożeniem jest wypalanie traw. Dotyczy to zwłaszcza dolin rzecznych, poboczy dróg i terenów bagiennych. Powoduje to wyginięcie wielu gatunków roślin i zwierząt oraz grozi powstawaniem pożarów na przyległych obszarach.

1.10. Funkcjonowanie środowiska przyrodniczego.

1.10.1. Podstawowa struktura funkcjonalno-przyrodnicza gminy

W strukturze obszaru gminy Dubicze Cerkiewne bardzo ważną rolę odgrywają jej przyrodnicze struktury funkcjonalno-przestrzenne tworzące tzw. system ekologiczny (przyrodniczy) gminy.

Do głównych obszarów (struktur) systemu ekologicznego gminy aktywnych biologicznie należą :

a) dolina rzek, a w tym :

- dolina rzeki Orłanki jako wieloprzestrzenny element systemu przyrodniczego o znaczeniu regionalnym i funkcjach: ekologicznej, krajobrazowej, gospodarczej i obszaru rekreacyjnego w rejonie zbiornika wodnego „Dubicze Cerkiewne”,
- doliny rzek Orła, Perebel i Policzna oraz inne doliny mniejszych cieków wodnych i obniżeń terenowych jako elementy drobnoprzestrzenne systemu przyrodniczego gminy o znaczeniu lokalnym i funkcjach ekologicznych, krajobrazowych i gospodarczych.

Szczegółowa charakterystyka i znaczenie w/w elementów została szczegółowo omówiona w pkt 1.2 i 1.4.1 niniejszego tekstu.

b) kompleksy leśne, a w tym :

- Puszcza Białowieska (południowo-zachodnia część) jako wieloprzestrzenny element systemu przyrodniczego o znaczeniu europejskim i funkcjach: ekologicznej, bioklimatycznej, naukowo-dydaktycznej, turystycznej i gospodarczej.

Są to lasy objęte statusem ochrony w formie, obszaru chronionego krajobrazu i stanowią element Krajowego Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych (E.S.O.CH.). Ponadto decyzją Ministra OŚZNiL uznane są za Wzorcowy Leśny Kompleks Promocyjny (L.K.P.).

- Wszystkie pozostałe kompleksy leśne są elementami drobnoprzestrzennymi systemu przyrodniczego gminy o znaczeniu lokalnym i funkcjach: ekologicznych, gospodarczych, krajobrazowych, ochronnych i rekreacyjnych.

Lasy te w powiązaniu z ciągami ekologicznymi całego ekosystemu dolin rzecznych zachowują układ ciągłości przestrzennej.

Szczegółowa charakterystyka i znaczenie tych elementów została zawarta w pkt 1.6. niniejszych uwarunkowań.

- c) Elementy wspomagające i współdziałające w zakresie funkcjonowania systemu ekologicznego gminy stanowią tereny otwarte o charakterze rolno-osadniczym - głównie tereny upraw polowych i zieleni towarzyszącej osadnictwu.
- d) Podstawowym warunkiem rozwoju gospodarczego i zagospodarowania przestrzennego gminy jest zachowanie walorów i funkcjonalności w/w struktur przyrodniczych.
- W związku z powyższym obszary systemu ekologicznego (strefy ekologicznej) gminy podlegać powinny ochronie przed zainwestowaniem i degradacją, głównie sanitarną.
- e) Wszystkie pozostałe obszary gminy tj. poza obszarami systemu przyrodniczego posiadają korzystne warunki abiotyczne do rozwoju różnych form osadnictwa i zabudowy.

Przy czym należy podkreślić, że są to przeważnie także obszary o podstawowych wartościach rolniczej przestrzeni produkcyjnej stwarzające odpowiednie warunki do rozwoju określonych form gospodarki żywnościowej.

1.10.2. Główne wnioski do kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

- 1) Utrzymanie wartości i walorów terenów aktywnych biologicznie tworzących system ekologiczny w strukturze przestrzennej obszaru gminy.
- 2) Utrzymanie naturalności i ciągłości terenów systemu ekologicznego jako warunku niekolizyjnego ich funkcjonowania z rozwojem zainwestowania gminy.
- 3) Podniesienie rangi ochronności Puszczy Białowieskiej.
- 4) Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, w szczególności ujęć wód komunalnych, wód rzeki Orłanki, Orli i Perebel przed zanieczyszczeniami sanitarnymi i nadmierną eksploatacją - stosownie do ustalonych klas czystości i nienaruszalności przepływów biologicznych rzek.

W tym także wnioskuje się o potrzebę :

- skutecznego rozwiązywania sposobu unieszkodliwiania ścieków w rejonach grupowego zwodociągowania wsi oraz w rejonach intensywnego zagospodarowania rekreacyjnego,
  - poprawy dyspozycyjności wód poprzez tworzenie małej retencji wód w elementarnych zlewniach.
- 5) Ograniczanie emisji zanieczyszczeń do atmosfery pochodzących ze źródeł energetycznych i zakładów produkcyjnych oraz komunikacji. Ochrona zabudowy mieszkaniowej i walorów przyrodniczych przed negatywnym wpływem zanieczyszczeń atmosferycznych - stosownie do obowiązujących norm państwowych.
Radykalne ograniczenie emisji energetycznych może nastąpić po zgazyfikowaniu gminy.
  - 6) Niwelacja zagrożeń hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym niejonizującym (projekt linii WN) głównie w obszarach stałego zamieszkania ludzi i terenach pełniących funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe.
  - 7) Ochrona i racjonalne gospodarowanie rolniczą przestrzenią produkcyjną, a w tym :
    - ochrona przed zanieczyszczeniami stałymi i płynnymi,
    - przeznaczeniem wartościowych gruntów ornych pod zainwestowanie,
    - skutkami powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych.

- preferowanie rozwoju rolnictwa ekologicznego zapewniającego produkcję „zdrowej żywności”.
- 7) Określenie walorów użytkowych dla celów turystycznych i rekreacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem Puszczy Białowieskiej i zbiornika wodnego „Dubicze Cerkiewne”.

2. Środowisko kulturowe - obiekty zabytkowe i o wartościach kulturowych

2.1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków znajdują się w następujących miejscowościach :

Tabela nr 14

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Nr rejestru
1	2	3	4
1.	Grabowiec	- wiatrak koźlak, drewn., 1936r.	544
2.	Jodłówka	- zespół dworski	605
		- dwór, drewn., 1901r.	614
		- czworak, drewn., ok. 1860r.	682
		- park	471
3.	Koryciski	- wiatrak holenderski, drewn., 1948r.	471
4.	Stary Kornin	- cerkiew paraf. pw. św. Michała, drewn., przed 1893r. (wraz z cmentarzem przycerkiewnym i ogrodzeniem)	630
		- cerkiew fil. pw. św. Anny, drewn., 1773r. (wraz z cmentarzem przycerkiewnym i ogrodzeniem)	631
5.	Werstok	- cerkiew paraf. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, drewn., 1768r. (wraz z cmentarzem przycerkiewnym otoczonym kamiennym ogrodzeniem)	620

Wymienione obiekty podlegają ochronie konserwatorskiej na podstawie przepisów ustawy z dnia 15 lutego 1962r. o ochronie dóbr kultury (Dz.U.Nr 10, poz. 48, z późniejszymi zmianami).

Wszelkie prace przy tych obiektach i w ich bezpośrednim sąsiedztwie wymagają uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku.

2.2. Obiekty o charakterze zabytkowym nie wpisane do rejestru, posiadające wartości historyczne i kulturowe znajdują się w miejscowościach:

Tabela nr 15

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu
1	2	3
1.	Dubicze Cerkiewne	- cerkiew paraf. pw. Opieki Matki Boskiej, drewn., 1946r.
2.	Grabowiec	- wiatrak koźlak, drewn., 1926r. - wiatrak koźlak, drewn., 1941r.
3.	Istok	zagroda - dom, drewn., z poł. XIX w.
4.	Wojnówka	- stodoła, drewn., 2 poł. XIX w. - wiatrak koźlak, drewn., 1933 - 1934r.

2.3. Cmentarze o wartościach historycznych i kulturowych znajdują się w miejscowościach :

Tabela nr 16

Lp.	Miejscowość	O b i e k t
1	2	3
1.	Dubicze Cerkiewne	- cmentarz prawosławny, 2 poł. XIXw. - cmentarz przycerkiewny, 2 poł. XVIIw.
2.	Istok	- cmentarz prawosławny, 2 poł. XIXw.
3.	Jelonka	- cmentarz prawosławny, 2 poł. XIXw. - cmentarz prawosławny, nieczynny, XIXw.
4.	Siemiwołoki	- cmentarz choleryczny
5.	Stary Kornin	- cmentarz prawosławny, XIXw. - cmentarz przycerkiewny, poł. XVII w.
6.	Starzyna	- cmentarz dworski, pocz. XXw.
7.	Werstok	- cmentarz prawosławny, 2 poł. XIXw.
8.	Witowo	- cmentarz prawosławny, 2 poł. XIXw. - cmentarz wojenny z 1945r.

2.4. Stanowiska archeologiczne

Obszar gminy jest bardzo słabo rozpoznany pod względem archeologicznym. Przeprowadzone badania objęły 2 obszary z 9 wchodzących w skład gminy.

Na terenie gminy występuje 11 stanowisk archeologicznych znajdują się one w miejscowościach :

Tabela nr 17

Lp.	Nr stan.	Miejscowość	Funkcja stanowiska	Chronologia
1	2	3	4	5
1.		Grabowiec	znalezisko luźne	neolit - brąz
2.	1/21	Dubicze Tofiłowce	osada	nowożytność
3.	2/22	Dubicze Tofiłowce	punkt osadniczy punkt osadniczy osada	epoka kamienia wczesne średniowiecze nowożytność
4.	1/23	Stary Kornin	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średn./nowożytn nowożytność
5.	2/24	Stary Kornin	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia późne średniowiecze nowożytność
6.	3/25	Stary Kornin	osada	nowożytność
7.	4/26	Stary Kornin	punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia późne średniowiecze/ okres nowożytny
8.	5/27	Stary Kornin	osada	nowożytność
9.	6/28	Stary Kornin	punkt osadniczy	nowożytność
10.	1/29	Koryciski	punkt osadniczy	późne średniowiecze/ nowożytność
11.		Jagodniki	osada śląd osadnictwa punkt osadniczy	nowożytność średniowiecze nowożytność

Wszelkie inwestycje prowadzone na terenie lub w bezpośrednim sąsiedztwie wymienionych stanowisk archeologicznych, należy każdorazowo uzgodnić z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych w Białymstoku.

3. Analiza sieci osadniczej i zagospodarowania gminy

3.1. Sieć osadnicza

Podstawową funkcją gminy jest rolnictwo i leśnictwo. Rolnictwo u- kierunkowało się na produkcję zbóż, ziemniaków, hodowlę bydła i trzody chlewnej. Uzupełniająca funkcją jest funkcja turystyczno-wypoczynkowa rozwijana na bazie Puszczy Białowieskiej i zbiornika wodnego w Dubi- czach Cerkiewnych. Zakłada się w perspektywie rozwój funkcji tury- styczno-wypoczynkowej do miary funkcji podstawowej w gminie.

Sieć osadniczą w gminie tworzy 29 miejscowości wiejskich wcho- dzących w skład 17 sołectw.

Pod względem układów przestrzennych wsie mają charakter ulicówek o skupionej zabudowie. Dubicze Cerkiewne i Grabowiec posiadają układ przestrzenny wielodrożnicowy.

Wszystkie wsie pełnią funkcje rolnicze z niewielkim programem u- sług podstawowych. Dubicze Cerkiewne jako lokalny ośrodek rozwoju pełni następujące funkcje :

- usługi lokalne dla ludności gminy z zakresu administracji samorządowej i gospodarczej, handlu, gastronomii, kultury, zdrowia, finansów itp.,
- obsługi rolnictwa,
- obsługi komunikacji,
- obsługi ruchu turystyczno-wypoczynkowego związanego z zalewem wodnym.

Funkcja turystyczno-wypoczynkowa występuje także we wsi Starzyna.

Barierami rozwoju gminy Dubicze Cerkiewne będą :

- niski potencjał gospodarczy i produkcyjny,
- niska jakość gleb,
- małe i spadające zaludnienie,
- braki infrastrukturalne (kanalizacja, gaz).

Głównymi czynnikami rozwoju gminy będą :

- walory środowiska przyrodniczego i wykorzystanie ich do celów tury- styczno-wypoczynkowych,
- położenie na szlaku komunikacyjnym łączącym centralną Polskę z Puszczą Białowieską.

Wielkość miejscowości sołeckich pod względem wielkości zaludnie- nia jest następująca :

powyżej 200 osób	-	4 wsi
100 - 200 osób	-	5 wsi
do 100 osób	-	8 wsi

Generalnie następuje systematyczny spadek liczby ludności w gminie.

3.2. Zagospodarowanie przestrzenne gminy

3.2.1. Mieszkalnictwo

Podstawową formą budownictwa mieszkaniowego w poszczególnych wsiach gminy jest i pozostanie zabudowa zagrodowa. Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i wielorodzinna, zgodnie z ustaleniami miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy, przewidywana jest w Dubiczach Cerkiewnych.

Obecny poziom nasycenia w mieszkania w gminie jest wysoki i wynosi 400 mieszkań na 1000 mieszkańców. Na terenie gminy występuje znaczna liczba (84) mieszkań niezamieszkałych i opuszczonych. Mieszkania te rzutują na wysoki wskaźnik liczby mieszkań przypadający na 1000 mieszkańców, przekraczający wskaźniki wojewódzkie i sięgający docelowych wskaźników europejskich.

Ruch budowlany w zakresie realizacji budownictwa mieszkaniowego jest niski. W latach 1989-97 oddano do użytku 14 nowych mieszkań. Z przeprowadzonych analiz wynika, że nie nastąpi potrzeba znacznego ilościowego wzrostu zasobów mieszkaniowych. Wystąpi natomiast potrzeba wyburzeń i wymiany budynków w złym stanie technicznym, modernizacji istniejącej zabudowy oraz podniesienia standardu i doposażenia mieszkań w urządzenia i instalacje techniczne.

3.2.2. Usługi i działalność gospodarcza

W gminie Dubicze Cerkiewne funkcjonują usługi podstawowe, służące do zabezpieczenia elementarnych potrzeb jej mieszkańców. Nie występują usługi ponadlokalne.

Z zakresu usług podstawowych obsługi ludności istnieją :

- Szkoły podstawowe w Dubiczach Cerkiewnych i Starym Korninie,
- Gminny Ośrodek Zdrowia w Dubiczach Cerkiewnych,
- Gminny ośrodek Kultury w Dubiczach Cerkiewnych i 12 świetlic wiejskich oraz biblioteka z filią,
- sklepy w: Dubiczach Cerkiewnych, Grabowcu, Starym Korninie i Jagodnikach,
- baza gastronomiczna w Dubiczach Cerkiewnych i Starzynie,
- boiska sportowe w: Dubiczach Cerkiewnych, Starym Korninie, Witowie i Istoku,
- Remizy Ochotniczej Straży Pożarnej w: Dubiczach Cerkiewnych i Tofiłowcach, Starym Korninie i Koryciskach,
- Urząd Gminy i Komisariat Policji w Dubiczach Cerkiewnych,
- Bank Spółdzielczy w Dubiczach Cerkiewnych,
- Urzędy pocztowe w Dubiczach Cerkiewnych i Starym Korninie.

W gminie na bazie Puszczy Białowieskiej i lasów nadleśnictwa Bielsk Podlaski objętych obszarem chronionego krajobrazu i zbiornika wodnego na rzece Orłance w Dubiczach Cerkiewnych rozwija się turystyka i wypoczynek. Bazę turystyczną, noclegową i gastronomiczną stanowią obiekty i urządzenia zlokalizowane w Dubiczach Cerkiewnych i Starzynie.

Obsługę rolnictwa w gminie zabezpieczają :

- Lecznica Weterynaryjna w Dubiczach Cerkiewnych,
- Baza RSP w Starym Korninie,
- 8 zlewni mleka.

Według danych statystycznych z 1998r. w gminie zarejestrowanych było 161 jednostek gospodarczych. Wśród jednostek gospodarczych największy udział mają jednostki prowadzące działalność produkcyjną (110 jednostek), głównie zakłady stolarskie i przeróbki drewna.

Prowadzona działalność usługowa i produkcyjna nie spełnia wszystkich potrzeb mieszkańców gminy. Szczególny niedorozwój rysuje się w zakresie usług motoryzacyjnych i przetwórstwa rolno-spożywczego. Istnieje potrzeba organizacji placówek opieki społecznej oraz dalszego rozwoju rekreacji i wypoczynku.

Zabezpieczenie terenów pod rozwój usług i działalność gospodarczą w miejscowym planie gminy jest wystarczające. Popyt na tereny usługowe z upływem czasu będzie wzrastał. Czynnikiem powodującym popyt będzie modernizacja rolnictwa i zagospodarowania zbędnej w rolnictwie siły roboczej. Działalność usługowa będzie również organizowana na terenach zabudowy zagrodowej, we własnych budynkach mieszkalnych i adaptowanych do nowych funkcji budynkach gospodarczych.

3.2.3. Tereny zieleni

Z terenów zieleni urządzonej w gminie istnieją :

- a) park podworski w Jodłówce podlegający ochronie konserwatorskiej i wymagający rewaloryzacji i zagospodarowania,
- b) skwer w Dubiczach Cerkiewnych,
- c) cmentarze prawosławne w: Dubiczach Cerkiewnych, Istoku, Jelonce, Starym Korninie, Werstoku i Witowie.

4. Sfera społeczna

4.1. Potencjał ludnościowy i jego rozmieszczenie

4.1.1. Ludność i obszar gminy

Gmina Dubicze Cerkiewne obejmuje obszar o powierzchni 151 km², co stanowi 1,5 % powierzchni dawnego województwa białostockiego i należy do grupy najmniejszych gmin wiejskich.

Według danych statystycznych z 1997r. w gminie zamieszkiwały 2.303 osoby, z tego 1.144 mężczyzn oraz 1.159 kobiet. Na 100 mężczyzn przypadało 101 kobiet. Pod względem liczby ludności gmina należy do kilku najmniejszych gmin wiejskich województwa.

Gęstość zaludnienia gminy wynosząca 15 osób na 1 km² jest także jedną z najniższych w województwie, kształtuje się znacznie poniżej przeciętnej wojewódzkiej na terenach wiejskich, wynoszącej 26 osób.

4.1.2. Zmiany rozmieszczenia ludności

Na przestrzeni lat 1970 - 1997 ludność gminy kształtowała się następująco :

Tabela nr 18

Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Kobiety na 100 mężczyzn
1	2	3	4	5
1970	4.059	1.989	2.070	104
1975	3.823	1.892	1.931	102
1978	3.514	1.772	1.742	98
1985	2.929	1.489	1.440	97
1988	2.728	1.396	1.332	95
1989	2.696	1.384	1.312	95
1990	2.639	1.337	1.302	97
1991	2.579	1.303	1.276	98
1992	2.577	1.293	1.284	99
1993	2.514	1.258	1.256	100
1994	2.442	1.219	1.223	100
1995	2.395	1.191	1.204	101
1996	2.337	1.156	1.181	102
1997	2.303	1.144	1.159	101

W okresie 27 lat nastąpił poważny spadek liczby ludności gminy, tj. o 1.756 osób (33,3 %). Największa dynamika spadkowa miała miejsce w latach 1970-1988. W okresie tym ludność gminy zmniejszyła się o 1.331 osób. Po 1988r. zmalała dynamika spadkowa ludności gminy.

W analizowanym okresie wszystkie wsie na terenie gminy wykazywały tendencję spadkową ludności, przy czym największy spadek miał miejsce w miejscowościach: Grabowiec (250 osób), Czechy Orlańskie (193 osoby), Dubicze Cerkiewne (142 osoby), Długi Bród (128 osób), Dubicze Tofiłowce (118 osób), Wojnówka (110 osób), Stary Kornin (109 osób). Szczegółowe dane dotyczące liczby ludności w poszczególnych wsiach (sołectwach) przedstawia tabela nr 19.

W strukturze płci ludności gminy przewaga kobiet występowała w latach 1970-1975 oraz 1994-1997. Natomiast w latach 1978-1993 wystąpiła przewaga mężczyzn.

Ludność gminy Dubicze Cerkiewne

Tabela nr 19

Lp.	Nazwa sołectwa	1970	1978	1988	1998	Zmiany 1970-1998
1	2	3	4	5	6	7
1.	Czechy Orlańskie	321	272	188	128	- 193
2.	Długi Bród	225	187	131	97	- 128
3.	Dubicze Cerkiewne	400	377	302	258	- 142
4.	Dubicze Tofiłowce	301	260	234	183	- 118
5.	Górny Gród	98	63	45	39	- 59
	Wygon	33	23	14	5	- 28
6.	Grabowiec	623	576	453	373	- 250
7.	Istok	178	156	134	104	- 74
8.	Jagodniki	301	261	230	219	- 82
9.	Jelonka	180	155	121	99	- 81
10.	Koryciski	212	178	135	125	- 87
11.	Rutka	98	96	77	67	- 31
12.	Stary Kornin	313	266	222	204	- 109
13.	Starzyna	152	115	74	62	- 90
14.	Werstok	89	91	71	69	- 20
15.	Wieluki	80	80	58	56	- 24
16.	Witowo	195	170	167	133	- 62
	Pasieczniki Małe	71	56	41	26	- 45
17.	Wojnówka	189	138	88	79	- 110

4.1.3. Zmiany w stanie i strukturze ludności

Struktura wieku ludności gminy w 1997r. kształtowała się następująco :

Tabela nr 20

Wyszczególnienie	O g ó ł e m		Mężczyźni	Kobiety
	osób	%		
1	2	3	4	5
Ludność ogółem	2.303	100,0	1.144	1.159
Wiek przedprodukcyjny				
0 - 17	345	15,0	160	185
0 - 2	58	2,5	25	33
3 - 6	64	2,8	27	37
7 - 14	158	6,9	79	79
15 - 17	65	2,8	29	36
Wiek produkcyjny				
18 - 64M/59K	1.158	50,3	690	468
18 - 64 M	690	30,0	690	x
18 - 59 K	468	20,3	x	468
Wiek poprodukcyjny				
65 M/60 K i więcej	800	34,7	294	506
65 i więcej M	294	12,7	294	x
60 i więcej K	506	22,0	x	506

Struktura wieku ludności na przestrzeni lat 1988-1997 przedstawiała się następująco :

Tabela nr 21

Wiek	1988	1990	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7
przedprodukcyjny	486	452	399	381	361	345
	17,7	17,1	16,3	15,9	15,4	15,0
produkcyjny	1.479	1.483	1.284	1.250	1.200	1.158
	53,9	56,2	52,6	52,2	51,4	50,3
poprodukcyjny	779	704	759	764	776	800
	28,4	26,7	31,1	31,9	33,2	34,7
razem	2.744	2.639	2.442	2.395	2.337	2.303

Gmina Dubicze Cerkiewne charakteryzuje się niskim wskaźnikiem udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, tj. dzieci i młodzieży oraz ponad dwukrotnie wyższym od tej grupy wskaźnikiem ludności w wieku poprodukcyjnym.

W latach 1988-1997 w strukturze wieku występowały następujące tendencje :

- spadek udziału dzieci i młodzieży (0-17 lat),
- spadek udziału ludności w wieku produkcyjnym (18-59 K/64 M)
- znaczny wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (60 K/65 M i więcej).

4.1.4. Ruch naturalny ludności

W latach 1988-1997 ruch naturalny ludności przedstawiał się następująco:

Tabela nr 22

Wyszczególnienie	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Małżeństwa	16	5	28	25	20	27	19	23	15	15
Urodzenia żywe	21	24	32	28	26	21	22	18	29	18
Zgony	51	37	45	35	45	63	51	43	44	35
w tym niemowląt	2	-	-	2	1	3	-	-	-	-
Przyrost naturalny	-30	-13	-13	-7	-19	-42	-29	-25	-15	-17

W gminie od lat występuje przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń, co daje ujemny przyrost naturalny.

4.1.5. Migracje ludności

W latach 1988 - 1997 wielkość migracji wynosiła :

Tabela nr 23

Wyszczególnienie	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Napływ	37	37	16	20	24	37	41	29	30	23
z miast	10	16		10	12	23	19	10	19	11
ze wsi	27	21		10	11	14	22	19	11	12
z zagranicy	-	-		-	1	-	-	-	-	-
Odpływ	79	56	72	73	82	58	62	63	70	52
do miast	40	39		48	67	45	40	40	43	28
na wieś	39	16		25	15	13	22	23	27	24
za granicę	-	1		-	-	-	-	-	-	-
saldo migracji	-42	-19	-56	-53	-58	-21	-21	-34	-40	-29

Na terenie gminy występuje ujemne saldo migracji, z różnym natężeniem w poszczególnych latach. Najwyższe saldo migracji miało miejsce w latach 1990-1992.

4.1.6. Zatrudnienie

Zatrudnienie ludności w gospodarce narodowej w gminie na przestrzeni 10 lat przedstawiało się następująco :

Tabela nr 24

Wyszczególnienie	1988	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ogółem	227	250	202	190	187	161	143	138
Mężczyźni	.	114	114	101	106	87	82	78
Kobiety	114	136	88	89	81	74	61	66

Liczba zatrudnionych od 1991r. wykazuje stałą tendencję spadkową. W strukturze zatrudnienia od 1992r. przewagę mają mężczyźni.

Według danych statystycznych z 1997r. w strukturze zatrudnienia największy udział mają działy: rolnictwo i leśnictwo - 28,3 %, edukacja - 21,7 %, administracja - 15,2 %, transport, składowanie i łączność - 13,8 %.

Na terenie gminy brak jest zakładów przemysłowych.

Z ogólnej liczby zatrudnionych w 1996r. w sektorze publicznym pracowało 68,5 % zatrudnionych, natomiast w sektorze prywatnym - 31,5 % zatrudnionych.

Sektor publiczny występował w działach: edukacji, administracji, transportu i łączności, ochrony zdrowia i opieki społecznej oraz częściowo w rolnictwie i leśnictwie.

Sektor prywatny obejmuje następujące działy: handel i naprawy, budownictwo, hotele, pośrednictwo finansowe oraz częściowo rolnictwo i leśnictwo.

Liczba pracujących w gospodarce narodowej w poszczególnych działach (według sekcji EKD) przedstawiała się następująco :

Tabela nr 25

Wyszczególnienie a - ogółem b - sektor publiczny c - sektor prywatny	1994		1996		1997	
	osób	%	osób	%	osób	%
1	2	3	4	5	6	7
Ogółem	187	100,0	143	100,0	138	100,0
a			143			
b			98			
c			45			
Rolnictwo, łowiectwo leśnictwo	56	29,9	40	28,0	39	28,3
a			40			
b			15			
c			25			
Zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	2	1,1	2	1,4	1	0,7
a			2			
b			2			
c			-			
Budownictwo	1	0,5	6	4,2	8	5,8
a			6			
b			-			
c			6			
Handel i naprawy	5	2,7	7	4,9	4	2,9
a			7			
b			-			
c			7			
Hotele i restauracje	-	-	4	2,8	-	-
a			4			
b			-			
c			4			
Transport, składowanie i łączność	19	10,2	19	13,3	19	13,8
a			19			
b			19			
Pośrednictwo finansowe	3	1,6	3	2,1	2	1,4
a			3			
b			-			
c			3			
Obsługa nieruchomości i firm	-	-	4	2,8	3	2,2
a			4			
b			4			
Administracja publiczna	41	21,9	19	13,3	21	15,2
a			19			
b			19			
Edukacja	32	17,1	26	18,1	30	21,7
a			26			
b			26			
Ochrona zdrowia i opieka socjalna	12	6,4	9	6,3	8	5,8
a			9			
b			9			
Pozostała działalność	16	8,6	4	2,8	3	2,2
a			4			
b			4			

4.1.7. Bezrobocie

W latach 1993-1998 liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła :

Tabela nr 26

Bezrobotni	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1	2	3	4	5	6	7
Ogółem	113	127	125	111	94	83
mężczyźni	56	68	64	47	38	41
kobiety	57	59	61	64	56	42
Absolwenci	15	18	18	4	1	5
Zwolnieni z przyczyn dot. zakładu pracy	8	5	2	2	2	
Bez prawa do zasiłku	50	46	45	44		
Z prawem do zasiłku					25	
W wieku 18-44 lata	109	118	115	94	75	
Pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy	39	9	34	39	36	

W latach 1994-1998 liczba zarejestrowanych bezrobotnych systematycznie zmniejszała się. Wśród bezrobotnych największy udział mają osoby w wieku 18 - 44 lata.

Udział bezrobotnych w grupie wieku produkcyjnego wynosi 8,1 %

4.1.8. Źródła utrzymania ludności

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 1996r. ludność w wieku 15 lat i więcej faktycznie zamieszkała w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (działki rolnej) według źródeł utrzymania wynosiła :

Tabela nr 27

Wyszczególnienie	Ogółem	mężczyźni	kobiety
1	2	3	4
Ogółem	1.882	956	926
Utrzymujący się z jednego źródła	684	344	340
w tym z pracy w swoim gospodarstwie rolnym	419	226	193
Utrzymujący się z dwóch źródeł	1.198	612	586
Z liczby ogółem utrzymujący się głównie lub wyłącznie			
- z pracy w swoim gospodarstwie rolnym	425	229	196
- z pracy poza swoim gospod. rolnym	222	166	56
w tym na własny rachunek	14	9	5
- z niezarobkowych źródeł	1.081	484	597
w tym z emerytury	734	312	422
Utrzymywani	143	71	72

Głównym źródłem utrzymania ludności gminy jest rolnictwo. Z pracy w rolnictwie utrzymuje się 81,7 % ludności.

4.1.9. Przewidywane zmiany w dynamice demograficznej i wynikające z tego uwarunkowania i konsekwencje dla polityki społeczno-gospodarczej gminy.

Biorąc pod uwagę prognozę rozwoju ludności dawnego województwa białostockiego do 2010r. zawartą w wytycznych ze studium zagospodarowania przestrzennego województwa białostockiego, należy oczekiwać pogorszenia się wskaźników demograficznych, tj. sukcesywnego spadku ludności.

Przewiduje się następującą wielkość zaludnienia gminy :

2000r. - 2.200 osób

2005r. - 2.000 osób

2010r. - 1.800 osób

W najbliższej przyszłości przewiduje się utrzymanie dotychczasowych tendencji zmian w strukturze wieku ludności :

- niskiego wskaźnika ludności w wieku przedprodukcyjnym, wykazującego tendencję spadkową,
- dalszego spadku wskaźnika ludności w wieku produkcyjnym,
- dużego udziału grupy ludności w wieku poprodukcyjnym, z dalszą tendencją zwykłą.

Postępujący proces starzenia się ludności gminy wymagać będzie podjęcia działań związanych z systemem zabezpieczeń społecznych.

4.2. Warunki mieszkaniowe

4.2.1. Zasoby i warunki mieszkaniowe gminy w latach 1970-1997 wynosiły :

Tabela nr 28

Wyszczególnienie	1970	1978	1988	1990	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7
Mieszkania	952	949	917	921	918	919
Izby	2.536	2.991	3.063	3.082	3.088	3.093
Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	55.175	60.730	64.221	64.954	65.055	65.184
Przeciętna						
- pow. użytkowa mieszkania w m ² na 1 osobę	13,6	17,2	23,4	24,6	27,8	28,3
- liczba izb w mieszkaniu	2,66	3,15	3,34	3,35	3,36	3,36
- liczba osób na 1 mieszkanie	4,26	3,71	2,99	2,87	2,55	2,51
- liczba osób na 1 izbę	1,60	1,18	0,90	0,86	0,76	0,74
- pow. mieszkania w m ²	58,0	64,0	70,0	70,5	70,9	70,9
Liczba mieszkań na 1000 M	235	270	334	349	393	399

Liczba mieszkań na przestrzeni 27 lat zmniejszyła się o 33. Mimo spadku zasobów mieszkaniowych poprawiły się wskaźniki zagęszczenia mieszkań, powierzchnia mieszkań oraz nasycenia w mieszkania. Znaczący wpływ na to ma spadek ludności.

Na terenie gminy występuje znaczna liczba mieszkań niezamieszkałych i opuszczonych - 84. Mieszkania te rzutują na wysoki wskaźnik liczby mieszkań przypadający na 1000 mieszkańców, przekraczający wskaźniki wojewódzkie.

Mimo spadku ogólnej liczby mieszkań w gminie, wzrost zasobów mieszkaniowych wystąpił w miejscowościach: Dubicze Cerkiewne, Rutka i Koryciski.

Zasoby mieszkaniowe w poszczególnych miejscowościach kształtują się następująco :

Tabela nr 29

Lp.	Nazwa sołectwa	Mieszkania				w t y m	
		1970	1978	1988		niezamieszkałe	opuszczone
						1998	
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Czechy Orlańskie	69	75	68	67	-	7
2.	Długi Bród	53	51	49	49	-	5
3.	Dubicze Cerkiewne	96	106	103	103	2	15
4.	Dubicze Tofiłowce	67	69	68	67	1	7
5.	Górny Gród	22	19	16	16	-	2
	Wygon	10	9	8	8	-	-
6.	Grabowiec	143	142	137	137	-	4
7.	Istok	46	44	43	44	-	1
8.	Jagodniki	65	67	65	57	1	6
	Siemiwołoki				10	1	-
9.	Jelonka	41	39	37	37	-	2
10.	Koryciski	45	46	47	48	-	2
11.	Rutka	23	26	28	28	-	1
12.	Stary Kornin	80	77	79	80	-	5
13.	Starzyna	32	31	26	27	-	5
14.	Werstok	25	25	24	23	-	2
15.	Wieluki	20	22	19	19	-	1
16.	Witowo	53	50	66	49	1	7
	Pasieczniki Małe	15	14		12	-	2
17.	Wojnówka	45	39	34	34	-	4

4.2.2. Ruch budowlany

Ruch budowlany na obszarze gminy w latach 1989-1997 przedstawiał się następująco :

Tabela nr 30

Lata	Liczba wydanych pozwoleń na budowę	Przekazanie do użytku ^{x/}			
		mieszkania	izby	pow.użytkowa mieszkań w m ²	przeciętna pow. uz. 1 mieszk. w m ²
1	2	3	4	5	6
1989	.	2	6	128	64,0
1990	8	6	25	867	144,5
1991	23	-	-	-	-
1992	17	1	5	90	90,0
1993	5	-	-	-	-
1994	13	2	16	257	128,5
1995	13	-	-	-	-
1996	2	2	9	181	90,5
1997	8	1	5	129	129
Razem	88	14	66	1.652	118

x/ wszystkie mieszkania w budynkach indywidualnych

W latach 1989-1997 ruch budowlany na terenie gminy był niewielki. W okresie tym zrealizowano 14 nowych mieszkań. W latach 1991, 1993 i 1995 mimo wydanych pozwoleń na budowę nie oddano do użytku żadnych mieszkań.

4.3. Urządzenia obsługi ludności

4.3.1. Edukacja

a) Szkoły podstawowe

W gminie znajdują się 2 szkoły podstawowe, do których w roku szkolnym 1998/1999 uczęszczało 135 dzieci. Liczba uczniów w poszczególnych szkołach wynosiła :

Tabela nr 31

Lp.	Miejscowość	Ucznio- wie	Pomieszczenia do nauczania		Oddziały	Nauczy- ciele	Liczba uczniów na	
			ogółem	w tym izby lek- cyjne			pom. do naucz.	oddziały
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Dubicze Cerkiewne	87	9	9	8	12	9	10
2.	Stary Kornin	48	7	6	5	8	7	9
Razem		135	16	15	13	20	8	10

Gmina Dubicze Cerkiewne należy do grupy gmin woj. białostockiego o najniższej liczbie dzieci w wieku szkolnym oraz o najniższym zagęszczeniu przypadającym na pomieszczenie do nauczania oraz na oddział.

b) Gimnazjum

Dzieci z terenu gminy Dubicze Cerkiewne będą uczęszczać do Gimnazjum utworzonego w Orli, które obsługiwać będzie dwie gminy.

4.3.2. Przedszkola

W 1998r. wychowaniem przedszkolnym objętych było 14 dzieci. Uczęszczały one do oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych w Dubiczach Cerkiewnych (9 osób) i Starym Korninie (5 osób).

4.3.3. Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Usługi podstawowe w zakresie ochrony zdrowia zabezpiecza Gminny Ośrodek Zdrowia w Dubiczach Cerkiewnych, który zatrudnia: 1 lekarza, 1 lekarza dentystę oraz 4 pielęgniarki.

Na terenie gminy jest brak domu pomocy społecznej.

4.3.4. Kultura

W gminie Dubicze Cerkiewne w 1998r. działalność w zakresie kultury prowadziły :

- Gminny Ośrodek Kultury w Dubiczach Cerkiewnych,
- Świetlice wiejskie - 12
- Placówki biblioteczne - 2
- w tym biblioteka 1
- filia 1

W okresie od 1990r. nastąpiło pogorszenie się wyposażenia gminy w placówki biblioteczne, co ilustrują poniższe dane liczbowe :

Tabela nr 32

Wyszczególnienie	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Placówki biblioteczne	11	8	5	3	3	2	2	2
Księgozbiór w tys. woluminów	14,5	14,7	14,7	14,8	15,1	15,3	15,6	15,1
Czytelnicy bibliotek	612	496	313	441	387	264	236	232
Wypożyczenie w tys. woluminów	9,1	6,8	5,5	4,6	6,3	6,1	4,6	6,5

Świetlice wiejskie znajdują się w następujących miejscowościach :

- 1) Czechy Orlańskie
- 2) Dubicze - Tofiłowce, w remizie OSP
- 3) Długi Bród, w budynku prywatnym
- 4) Grabowiec
- 5) Istok
- 6) Jagodniki
- 7) Jelonka
- 8) Koryciski
- 9) Stary Kornin, w remizie OSP
- 10) Werstok
- 11) Witowo
- 12) Wojnówka

4.3.5. Handel i gastronomia

1) Handel

Na terenie gminy sklepy znajdują się w następujących miejscowościach: Dubicze Cerkiewne, Grabowiec, Stary Kornin i Jagodniki.

2) Gastronomia

Bazę gastronomiczną stanowią następujące obiekty:

- Stołówka przy Szkole Podstawowej w Dubiczach Cerkiewnych - 50 m.k.
- Pub SENA w Dubiczach Cerkiewnych ul. Parkowa 1 - 20 m.k.
- Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe na trasie Hajnówka - Kleszczelę, 50 m.k.
- Ośrodek Wypoczynkowy w Starzynie (stołówka) - 50 m.k.

4.3.6. Sport i rekreacja

1) Sport

Boiska sportowe znajdują się w miejscowościach: Dubicze Cerkiewne, Stary Kornin, Witowo, Istok.

2) Rekreacja

W gminie obszarem turystycznym jest Puszcza Białowieska, która jest objęta statusem Obszaru Chronionego Puszczy Białowieskiej.

Na terenie gminy w Dubiczach Cerkiewnych znajduje się zbiornik wodny na rzece Orłance, który jest wykorzystywany do celów rekreacyjnych.

Bazę turystyczną stanowią obiekty i urządzenia znajdujące się w miejscowościach:

- Dubicze Cerkiewne
  - Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy „Bachmaty” nad zbiornikiem wodnym na rzece Orłance, w którym znajdują się :
    - zespół domków turystycznych na 37 miejsc noclegowych,
    - pole biwakowe,
    - pole namiotowe,
    - kąpieliska dla dorosłych i dla dzieci, wypożyczalnia sprzętu turystycznego,
  - Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Szkole Podstawowej na 25 miejsc noclegowych (sezonowe),
  - Pokoje gościnne (agroturystyka), ul. Parkowa 1 na 10 miejsc noclegowych (całoroczne).
- Starzyna
  - Ośrodek Wypoczynkowy na 50 miejsc noclegowych (całoroczny)
- Jelonka
  - Leśniczówka - baza obsługi ALP

3) Możliwości rozwoju rekreacji

Walory środowiska przyrodniczego stwarzają warunki do rozwoju różnorodnych form rekreacji:

- wypoczynku codziennego i świątecznego,
- wypoczynku pobytowego w tym agroturystyki,
- turystyki.

Rozwój turystyki i wypoczynku wymagać będzie głównie :

- rozbudowy i podniesienia standardu istniejącej bazy rekreacyjnej,
- urządzenia terenów wypoczynku codziennego i świątecznego oraz budowy bazy wypoczynku pobytowego wraz z urządzeniami towarzyszącymi (infrastruktura techniczna, komunikacja, usługi) nad zbiornikiem

Istok - cmentarz praw.,
 Jelonka - cmentarz praw.,
                   cmentarz nieczynny,
 Siemiwołoki - cmentarz choleryczny,
 Stary Kornin - cmentarz praw.,
                   cmentarz przycerkiewny,
 Starzyna - cmentarz dworski,
 Werstok - cmentarz praw.,
 Witowo - cmentarz praw.,
                   - cmentarz wojenny z 19945r.

5. Sfera gospodarcza

5.1. Rolnictwo

5.1.1. Użytkowanie gruntów

a) Użytkowanie gruntów w granicach administracyjnych gminy przedstawia się następująco:

Tabela nr 33

Wyszczególnienie	1 9 8 7			1 9 9 7		
	Ogółem	udział %	w tym gospod. indywid.	Ogółem	udział %	w tym gospod. indywid.
1	2	3	4	5	6	7
Powierzchnia ogólna	15.119	100,0	7.940	15.119	100,0	7.479
Użytki rolne	7.424	49,1	6.297	6.996	46,3	5.911
grunty orne	4.629	-	3.926	4.412	-	3.581
sady	7	-	-	3	-	2
łąki	1.620	-	1.446	1.678	-	1.547
pastwiska	1.168	-	925	903	-	781
Lasy i grunty leśne	6.785	44,9	1.494	6.814	45,1	1.213
Pozostałe grunty i nieużytki	910	6,0	149	1.309	6,8	355

Obszar gminy Dubicze Cerkiewne niemal w jednakowej części stanowią użytki rolne - 46,3 % oraz lasy i grunty leśne - 45,1 %.

W strukturze użytków rolnych dominują grunty orne - 63,0 %. Pozostałą część stanowią łąki i pastwiska oraz w znikomej powierzchni sady.

Użytki rolne w 84,5 % znajdują się we władaniu gospodarstw indywidualnych, a w 15,5 % we władaniu spółdzielni produkcyjnej.

Gmina Dubicze Cerkiewne charakteryzuje się wysoką lesistością, kształtującą się powyżej średnich wskaźników dawnego woj. białostoc-

kiego. Lasy i grunty leśne w 82,2 % znajdują się we władaniu lasów Państwowych oraz w 17,8 % we władaniu prywatnym.

W okresie ostatnich 10 lat powierzchnia użytków rolnych zmniejszyła się o 428 ha, tj. 5,8 %. Natomiast wzrosła powierzchnia terenów leśnych o 29 ha oraz pozostałych terenów o 206 ha.

b) Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Występujące w gminie grunty rolne posiadają następujące klasy gleb :

Tabela nr 34

Klasy gleb	Grunty orne, sady		Użytki zielone	
	ha	%	ha	%
1	2	3	4	5
Ogółem	4.672	100,0	2.776	100,0
III			40	1,4
III a	24	0,5		
III b	157	3,4		
IV			770	27,7
IV a	476	10,2		
IV b	661	14,1		
V	1.366	29,2	1.476	53,2
VI	1.723	36,9	468	16,9
VI z	265	5,7	22	0,8

Uwaga: Stan w dniu 1 stycznia 1990r.

Gmina posiada bardzo słabe warunki gospodarowania. W strukturze gruntów przeważają gleby klasy V i VI, których udział wynosi: grunty orne - 66,1 %, użytki zielone - 70,1 %.

Ogólny wskaźnik przydatności rolniczej wynosi 47,2 % i jest niższy od średniego dawnego woj. białostockiego, wynoszącego 55,8.

5.1.2. Indywidualne gospodarstwa rolne

- a) Wielkość gospodarstw indywidualnych i działek rolnych według grup obszarowych użytków rolnych według danych NSP z 1988r. oraz PSR z 1996r. wynosiła :

Tabela nr 35

Grupy obszarowe w ha	1 9 8 8		1 9 9 6					
	liczba gospodarstw		liczba gospodarstw		powierzchnia w ha ^{x/}			
	ogółem	%	ogółem	%	ogółem	%	użytków rolnych	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ogółem	879	100,0	758	100,0	7.250	100,0	5.795	100,0
do 1	257	29,2	141	18,6	80	1,1	49	0,8
1 - 2	13	1,5	51	6,7	95	1,3	70	1,2
2 - 3	} 43	4,9	35	4,6	109	1,5	87	1,5
3 - 5			58	7,7	318	4,4	231	4,0
5 - 7	46	5,2	87	11,5	709	9,8	531	9,2
7 - 10	124	14,1	145	19,1	1.599	22,1	1.206	20,8
10 - 15	268	30,5	148	19,5	2.185	30,1	1.767	30,5
15 - 20			57	7,5	1.155	15,9	963	16,0
20 - 30	128 ^{xx/}	14,6	31	4,1	807	11,1	} 891	15,4
30 - 50			5	0,7	195	2,7		

Uwaga: x/ Powierzchnia wg siedziby użytkownika
xx/ 15 i więcej ha

W 1996r. w gminie występowało 617 gospodarstw indywidualnych, tj. gospodarstw o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 1 ha oraz 141 działek rolnych o powierzchni użytków rolnych od 0,1 do 1,0 ha łącznie.

Udział działek rolnych w ogólnej liczbie gospodarstw był znaczny i wynosił 18,6 %. Działki te zajmowały jedynie 0,8 % powierzchni użytków rolnych.

W ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych najliczniejszą grupę tworzyły gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych 5-15 ha, stanowiące 50,1 % ogółu gospodarstw indywidualnych, skupiające 60,5 % powierzchni użytków rolnych.

Następną grupę gospodarstw tworzą gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha, stanowiące 19,0 % ogółu gospodarstw.

Gospodarstwa większe o powierzchni 15-50 ha stanowią 12,3 % i zajmują 32,0 % powierzchni użytków rolnych. Liczba tych gospodarstw w ciągu ostatnich lat zmniejszyła się o 35.

W strukturze gospodarstw indywidualnych niemal o połowę zmniejszyła się liczba gospodarstw w grupie 10-15 ha. W pozostałych grupach obszarowych tj. o mniejszych powierzchniach nastąpiło znaczne ich zwiększenie ilościowe, przy czym największy wzrost - o 2,5 raza, wystąpił w grupie 1-5 ha. Ponadto niemal o połowę zmniejszyła się liczba działek rolniczych.

W 1996r. średnia indywidualnego gospodarstwa rolnego w gminie wynosiła 11,6 ha i była niższa od średniej województwa białostockiego na terenach wiejskich, wynoszącej 12,1 ha. Pod względem udziału użytkowników rolnych średnia w gospodarstwie gminy wynosiła 9,3 ha i była niższa od średniej wojewódzkiej na terenach wiejskich, wynoszącej 10,1 ha.

b) Kierunki i cele produkcji indywidualnych gospodarstw rolnych według danych PSR z 1996r. kształtowały się następująco :

Tabela nr 36

Gospodarstwa	Liczba gospodarstw
O g ó ł e m	617
w tym	
Według kierunku produkcji	
roślinna	66
zwierzęca	211
mieszana	329
Według celu produkcji	
nie prowadzące produkcji	9
produkujące wyłącznie na własne potrzeby	46
produkujące głównie na własne potrzeby	251
produkujące głównie lub wyłącznie na sprzedaż	311
Uzyskujące dochody wyłącznie z produkcji rolniczej	41

Gospodarstwa rolne prowadzą różnorodne kierunki produkcji z przewagą mieszanej - 53,3 % oraz ze znacznym udziałem produkcji zwierzęcej - 34,2 %.

Połowa gospodarstw produkuje głównie lub wyłącznie na sprzedaż. Znaczący udział mają gospodarstwa produkujące głównie na własne potrzeby - 40,7 %.

Dochody wyłącznie z produkcji rolniczej uzyskuje jedynie 6,6 % gospodarstw indywidualnych.

c) Typy gospodarstw rolnych

Według danych PSR z 1996r. w gminie występowały następujące typy indywidualnych gospodarstw rolnych :

Tabela nr 37

Typ gospodarstwa	Wyszczególnienie	Ogółem	%
1	2	3	4
	O g ó ł e m	617	100,0
I	Rolnicze	224	36,3
II	Rolniczo-pracownicze	14	2,3
III	Pracownicze i pracowniczo-rolnicze	53	8,6
IV	Emerytów i rencistów	292	47,3
V	Z pozarolniczą działalnością gospodarczą	5	0,8
VI	Utrzymujące się z niezarobkowych źródeł utrzymania innych niż emerytura i renta	6	1,0
VII	Pozostałe	23	3,7

W ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych największy udział miały gospodarstwa emerytów i rencistów - 47,3 %, drugie zaś miejsce zajmowały gospodarstwa rolnicze - 36,3 %. Gospodarstwa pracownicze i pracowniczo-rolnicze stanowiły 8,6 %.

5.1.3. Uprawy rolne

a) Powierzchnia zasiewów w indywidualnych gospodarstwach rolnych wynosiła :

Tabela nr 38

Wyszczególnienie	1 9 8 7		1 9 9 6	
	ogółem	%	ogółem	%
1	2	3	4	5
Ogółem	3.892	100,0	3.162	100,0
Zboża	2.982	76,6	2.600	82,2
w tym: pszenica	427	-	375	-
żyto	1.516	-	1.135	-
jęczmień	60	-	50	-
owies	642	-	622	-
pszenżyto	322	-	79	-
mieszanki zbożowe			330	-
gryka, proso i inne	15	-	9	-
Kukurydza	3	0,1	4	0,1
Ziemniaki	648	16,6	424	13,4
Przemysłowe	75	1,9	2	0,1
w tym: buraki cukrowe	-	-	2	-
rzepak i rzepik	3	-	-	-
len i konopie	72	-	-	-
Pastewne	104	2,7	73	2,3
Pozostałe	80	2,1	59	1,9
w tym: warzywa	19	-	25	-
truskawki	8	-	9	-

W latach 1987-1996r. powierzchnia zasiewów zmniejszyła się o 730 ha. W strukturze zasiewów nadal dominują zboża, których udział w 1996r. wynosił 82,2 %. Znaczący udział w zasiewach mają ziemniaki - 13,4 %.

W grupie upraw zbożowych największą powierzchnię zajmuje żyto - 43,7 %. Znaczny udział w uprawach ma owies - 23,9 %.

Niewielki udział w uprawach mają warzywa - 0,8 % , a powierzchnia ich w porównaniu 1987r. nieznacznie wzrosła.

b) Zbiory i plony zbóż i ziemniaków w gospodarstwach indywidualnych wynosiły :

Tabela nr 39

Wyszczególnienie 1	Zbiory w dt 2	Plony z 1 ha w dt					
		Gmina Dubicze Cerkiewne		Województwo białostockie			
		1996 3	1997 4	ogółem		gminy wiejskie	
				1996 5	1997 6	1996 7	1997 8
Zboża ogółem	59.757	22,9	23,7	23,3	24,6	23,1	25,0
w tym :							
żyto	22.700	20,0	21,5	20,8	21,6	20,7	21,4
pszenica	11.250	30,0	30,6	27,5	28,5	27,0	21,6
jęczmień	1.317	25,5	25,0	24,1	25,4	23,9	20,5
owies	14.306	23,0	23,0	21,6	22,5	21,5	22,3
pszennyto	2.330	29,5	29,5	28,4	29,5	27,9	22,0
mieszanki zbożowe	7.854	23,8	25,0	23,8	24,7	23,7	24,5
Gryka	45	5,0	7,8	8,1	7,9	8,5	8,9
Ziemniaki	94.128	222	140	216	162	217	159

Uwaga: dt - ilość jednostek wagowych danego ziemiopłodu

W 1997r. w porównaniu z 1996r. nastąpił duży spadek plonów ziemniaków, co było zgodne z tendencją spadkową w całym województwie. Na spadek produkcji ziemniaków wpłynęły złe warunki pogodowe. W tym okresie wzrosły plony zbóż.

Plony poszczególnych zbóż w 1997r. w gminie były nieco wyższe od przeciętnych wojewódzkich, z wyjątkiem gryki. Natomiast plony ziemniaków były niższe od przeciętnych w województwie.

5.1.4. Hodowla

a) Pogłowie zwierząt w gospodarstwach indywidualnych wynosiło :

Tabela nr 40

Wyszczególnienie	1 9 8 7		1 9 9 6			
	Ogółem sztuk	na 100 ha użytków rolnych	G m i n a		Województwo	
			ogółem sztuk	na 100 ha użytków rolnych	na 100 ha użytków rolnych	
					ogółem	wsie
1	2	3	4	5	6	7
Bydło	3.891	58,3	3.236	55,1	52,3	55,1
w tym: cielęta	865	-	582	-	-	-
jałówki, byczki i buhaje	1.381	-	1.122	-	-	-
krowy	1.645	24,6	1.532	26,1	26,5	27,9
Trzoda chlewna	4.767	71,4	2.658	45,2	60,3	61,2
w tym lochy	573	8,6	271	4,6	5,3	5,4
Owce	4.853	72,7	1.357	23,1	5,4	5,5
Konie	511	7,7	249	-	-	-
Kozy	-	-	1	-	-	-
Króliki	-	-	70	-	-	-
Drób			8.691			
w tym: kury	11.415	-	8.055	-	-	-
gęsi	.	-	240	-	-	-
kaczki	.	-	177	-	-	-
indyki	.	-	219	-	-	-

Stan pogłowia zwierząt gospodarskich wskazuje na spadek hodowli w okresie ostatnich 9 lat. Największy spadek wystąpił w hodowli owiec i trzody chlewnej.

Według danych PSR z 1996r. wskaźniki obsady bydła w gminie kształtowały się na poziomie średnich województwa białostockiego na terenach wiejskich. Wskaźniki obsady krów i trzody chlewnej kształtowały się poniżej średnich wojewódzkich, a w obsadzie owiec kilkakrotnie je przewyższały.

b) Liczba gospodarstw rolnych indywidualnych prowadzących produkcję zwierzęcą według danych PSR z 1996r. wynosiła :

Tabela nr 41

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw
1	2
Gospodarstwa rolne ogółem	617
Posiadające zwierzęta	591
w tym : bydło	530
w tym krowy	522
trzodę chlewną	500
konie	187
owce	102
Nie posiadające podstawowych gatunków zwierząt gospodarskich	44
Nie posiadające zwierząt gospodarskich	26

W gminie hodowlę zwierząt prowadzi 95,8 % gospodarstw rolnych indywidualnych. W obsadzie zwierząt dominują gospodarstwa posiadające hodowlę bydła (głównie krowy) oraz trzodę chlewną.

5.1.5. Przewidywane kierunki produkcji rolnej

W gminie Dubicze Cerkiewne przewiduje się utrzymanie dotychczasowych kierunków produkcji rolnej, tj. uprawę zbóż i ziemniaków oraz hodowlę bydła i trzody chlewnej oraz drobiu.

5.2. Urządzenia obsługi rolnictwa

Obsługę rolnictwa w gminie zabezpieczają:

- 1) Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska Zakład Mleczarski w Hajnówce - zlewnie mleka w miejscowościach :
 Dubicze Cerkiewne
 Dubicze Tofiłowce
 Grabowiec
 Stary Kornin
 Koryciski
 Jagodniki
 Witowo
 Wojnówka
- 2) Baza Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Starym Korninie.
- 3) Lecznica Weterynaryjna w Dubiczach Cerkiewnych.

5.3. Podmioty gospodarki narodowej

Według danych statystycznych z 1998r. w gminie zarejestrowanych było 161 jednostek gospodarczych.

W poszczególnych sektorach liczba jednostek wynosiła:

- sektor publiczny - 6
- sektor prywatny - 155
- w tym zakłady osób fizycznych - 143

W działalności gospodarczej dominują zakłady należące do osób fizycznych, które stanowią 88,8 % ogólnej liczby jednostek.

Zarejestrowane jednostki gospodarcze prowadziły działalność w następujących działach :

Tabela nr 42

Sekcje EKD	Ogółem	w t y m		
		spółki prawa handl.	spółki cywilne	osoby fizyczne
1	2	3	4	5
Ogółem	161	1	4	143
Działalność produkcyjna	110	-	1	109
Rolnictwo i leśnictwo	15	-	-	13
Budownictwo	9	-	-	9
Handel i naprawy	11	1	2	8
Hotele i restauracje	2	-	1	1
Pośrednictwo finansowe	1	-	-	1
Obsługa nieruchomości i firm	1	-	-	-
Administracja publiczna	1	-	-	1
Edukacja	3	-	-	-
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	1	-	-	1

Wśród jednostek gospodarczych największy udział mają jednostki prowadzące działalność produkcyjną - 68,3 %. Należą do nich głównie zakłady stolarskie oraz zakłady przeróbki drewna w miejscowościach: Dubicze Cerkiewne, Dubicze Tofiłowce, Grabowiec, Jagodniki, Starzyna, Stary Kornin, Witowo.

5.4. Leśnictwo

Gospodarkę leśną na obszarze lasów położonych w gminie prowadzi Nadleśnictwo Bielsk Podlaski oraz Nadleśnictwo Hajnówka.

W leśnictwie zatrudnionych jest niewiele osób, które świadczą usługi głównie w zakresie pozyskiwania drewna, ochrony i hodowli lasu, w obrębie Nadleśnictwa Bielsk Podlaski.

6. Komunikacja

System komunikacyjny gminy Dubicze Cerkiewne stanowią :

- sieć drogowa,
- linia kolejowa,
- komunikacja autobusowa PPKS.

6.1. Sieć drogowa

6.1.1. Struktura funkcjonalno-techniczna

1) Droga wojewódzka (była krajowa) Nr 691 Hajnówka - Kleszczele

wg rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998r. w sprawie ustalenia wykazu dróg krajowych i wojewódzkich (Dz.U. Nr 160, poz. 1071), V klasy technicznej, regionalna z dopuszczeniem kursowania pojazdów o nacisku 80 kN/oś.

2) Drogi powiatowe (byłe wojewódzkie)

Wg rozporządzenia Ministra Komunikacji z dnia 14 lipca 1986r. w sprawie zaliczenia dróg do kategorii dróg wojewódzkich (Dz.U. Nr 30, poz.151, załącznik Nr 1 z dnia 29 sierpnia 1986r.) oraz art. 103 ustawy z dnia 13 października 1998r. Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz.U. Nr 133, poz. 872) na obszarze gminy są następujące drogi powiatowe :

1	03664	Łosinka - Trywieża - Jagodniki - droga 691
2	03699	Poryjewo - Orzeszkowo - Wiluki - Opaka Duża - - Czeremcha
3	03701	Bielsk Podlaski - Parcewo - Orla - Dubicze Cerkiewne - - Werstok - droga 03699
4	03702	Stare Berezowo - Mochnate - Stary Kornin - Dubicze Cerkiewne
5	03703	droga 03702 - Koryciski - Istok - Długi Bród
6	03704	Dubicze Cerkiewne - Kraskowszczyzna - Piaski
7	03705	Wojnówka - Jodłówka - Starzyna - Górny Gród
8	03706	droga 03701 - Czechy Orlańskie
9	03707	Orla - Krywiatycze - Stary Kornin
10	03708	Stary Kornin - Jagodniki
11	03712	Dubicze Cerkiewne - Dubicze Tofiłowce - droga 03702
12	03713	Rutka - Grabowiec

3) Drogi gminne

Wg uchwały Nr XVI/105/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 21 października 1986r. w sprawie zaliczenia dróg do kategorii dróg gminnych oraz lokalnych miejskich w województwie białostockim (Dz.Urz. Woj.Biał. Nr 12, poz.140) oraz art. 103 ustawy z dnia 13 października 1998r. Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz.U. Nr 133, poz. 872) na obszarze gminy są następujące drogi gminne :

1	0325001	droga krajowa nr 691 - granica gminy (Orzeszkowo)
2	0325002	Dubicze Tofiłowce - droga wojewódzka 701
3	0325003	Rutka - droga wojewódzka nr 701
4	0325004	Dubicze Cerkiewne - Grabowiec
5	0325005	Grabowiec - granica gminy (Reduty)
6	0325006	Grabowiec - granicy gminy (Saki)
7	0325007	droga krajowa nr 691 - droga wojewódzka nr 701
8	0325008	droga krajowa nr 691 - Czechy Orlańskie
9	0325009	Czechy Orlańskie - Jelonka
10	0325010	droga wojewódzka nr 701 - stacja PKP Witowo
11	0325011	droga wojewódzka nr 704 - Kraskowszczyzna
12	0325012	Werstok - granica gminy (Policzna)
13	0325013	Werstok - droga wojewódzka nr 701
14	0325014	Wiluki - droga wojewódzka nr 701
15	0325015	droga wojewódzka nr 699 - Krugle
16	0325016	droga wojewódzka nr 699 - Górny Gród
17	0325017	droga wojewódzka nr 705 - granica gminy (Policzna)
18	0325018	Starzyna - Bobinka
19	0325019	droga wojewódzka nr 705 - Klakowo
20	0325020	Górny Gród - Nikiforowszczyzna - Wygon

6.1.2. Charakterystyka stanów technicznych dróg

1) Droga krajowa (obecnie wojewódzka)

Długość drogi i rodzaj nawierzchni przedstawiono w poniższej tabeli :

Tabela nr 43

Nr drogi	Odcinek drogi		Długość km	Nawierzchnia twarda, ulepszona, bitumiczna km
	od km	do km		
691	8 + 200	23 + 000	14,800	14,800

- 2) Drogi wojewódzkie (obecnie powiatowe)
Długość dróg i rodzaje nawierzchni przedstawiono w tabeli nr 44.
- 3) Drogi gminne
Długość dróg i rodzaje nawierzchni przedstawiono w tabeli nr 45.

6.1.3. Charakterystyka ogólna układu drogowego gminy

- 1) Długość dróg
- a) na dzień 31.12.1997r. :
- krajowej (obecnie wojewódzkiej) o twardej ulepszonej nawierzchni - 14,8 km;
  - wojewódzkich (obecnie powiatowych) - 67,606 km; o twardej nawierzchni 64,831 km (w tym ulepszonej 35,494 km) oraz gruntowych 2,775 km;
  - gminnych 35,126 km,; o twardej nawierzchni 22,746 km (w tym ulepszonej 0,22 km) oraz gruntowych 12,38 km;
- Długość dróg
- b) na dzień 31.12.1998r. wynosiła :
- krajowej (obecnie wojewódzkiej) o twardej ulepszonej nawierzchni 14,8 km;
  - wojewódzkich (obecnie powiatowych) 67,606 km; o twardej nawierzchni 64,831km (w tym ulepszonej 36,774 km) oraz gruntowych 2,775 km;
  - gminnych - 35,126 km; o twardej nawierzchni 22,746 km (w tym ulepszonej 0,51 km) oraz gruntowych 12,38 km;
- 2) Gęstość sieci drogowej o twardej nawierzchni wynosiła:
- a) 1997r. - 67,8 km/100 km², w tym ulepszonej 33,4 km/100 km², natomiast w skali województwa białostockiego wskaźniki te wynosiły 48,8/100 km² i 26,9 km/100 km² oraz na drogach ogółem 54,4 km/100 km² i 32,1 km/100 km²;
- b) 1998r. - 67,8 km/100 km², w tym ulepszonej 34,5 km/100 km².
- 3) Ruch drogowy
- Średni ruch drogowy w pojazdach rzeczywistych na dobę (p/d) na drodze Nr 691 wynosił :

	1990r.	1995r.
Hajnówka - Kleszczele	950	1300

Tabela nr 44

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość drogi [km]	Rodzaj nawierzchni					Grunto- wa ulepszo- na	Grunto- we naturalne	
				T w a r d e							
				nieulepszone		ulepszone bitumiczne					
				tłucznio- wa żwi- rowa 24 cm	brukow- cowa	powierz. utrwal.	A	S			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1.	03664	Łosinka - Trywieża - Jagodniki - droga 691	3,400	1,200			2,200				
2.	03699	Poryjewo - Orzeszkowo - Wiluki - Opaka Duża - Czeremcha	8,510		0,207			8,303			
3.	03701	Bielsk Podlaski - Parcewo - Orla - Dubicze Cerkiewne - Werstok - droga 03699	12,130				1,170	10,960			
4.	03702	Stare Berezowo - Mochnate - Stary Kornin - Dubicze Cerkiewne	7,600		0,856		1,001	5,743			
5.	03703	droga 03702 - Koryciski - Istok - Długi Bród	10,100	7,154	1,396			1,550			
6.	03704	Dubicze Cerkiewne - Kraskowszczyzna - - Piaski	6,853	5,603 5,173*		1,250	0,430*				
7.	03705	Wojnówka - Jodłówka - Starzyna - Górny Gród	5,173	4,113	1,060						
8.	03706	droga 03701 - Czechy Orlańskie	2,500		1,750	0,750					
9.	03707	Orla - Krywiatycze - Stary Kornin	1,286					1,286			
10.	03708	Stary Kornin - Jagodniki	2,524	2,524							
11.	03712	Dubicze Cerkiewne - Dubicze Tofiłowce - - droga 03702	4,100	1,430 1,367*	0,314		1,281 1,658*			1,075	
12.	03713	Rutka - Grabowiec	3,430	0,950 0,650*	0,780 0,607*		0,473*		1,700		
R a z e m 1997 r.			67,606	22,974	6,363	2,000	5,652	27,842	1,700	1,075	
R a z e m 1998 r.			67,606	22,181	5,876	2,000	6,932	27,872	1,700	1,075	

Tabela nr 45

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość drogi w/g ewidencji	Nawierzchnie twarde			Gruntowe ulepszone żwirem, żuzłem	Gruntowe naturalne
				nieulepszone		ulepszone		
				tłuczniowe żwirowe 24 cm	brukowcowe	bitumiczne		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	0325001	droga krajowa nr 691 - granica gminy (Orzeszkowo)	1,111	1,111				
2.	0325002	Dubicze Tofiłowce - droga wojewódzka 701	1,757	1,620 1,467 *	0,137 - *	0,290*		
3.	0325003	Rutka - droga wojewódzka nr 701	1,208	1,208				
4.	0325004	Dubicze Cerkiewne - Grabowiec	1,565	1,565				
5.	0325005	Grabowiec - granica gminy (Reduty)	2,700	1,350				1,350
6.	0325006	Grabowiec - granica gminy (Saki)	2,260	2,260				
7.	0325007	droga krajowa nr 691 - droga wojewódzka nr 701	2,045	2,045				
8.	0325008	droga krajowa nr 691 - Czechy Orłańskie	2,760	2,760				
9.	0325009	Czechy Orłańskie - Jelonka	1,850	1,850				
10.	0325010	droga wojewódzka nr 701 - stacja PKP Witowo	1,200	1,200				
11.	0325011	droga wojewódzka nr 704 - Kraśkowszczyzna	0,240	0,240				
12.	0325012	Werstok - granica gminy (Policzna)	1,940					1,940
13.	0325013	Werstok - droga wojewódzka nr 701	0,760		0,540	2,220		
14.	0325014	Wiluki - droga wojewódzka nr 701	1,640	1,640				
15.	0325015	droga wojewódzka nr 699 - Krugłe	3,000	3,000				
16.	0325016	droga wojewódzka nr 699 - Górny Gród	2,250					2,250
17.	0325017	droga wojewódzka nr 705 - granica gminy (Policzna)	2,800					2,800

1	2	3	4	5	6	7	8	9
18.	0325018	Starzyna - Bobinka	1,120				1,120	
19.	0325019	droga wojewódzka nr 705 - Klakowo	1,100					1,100
20.	0325020	Górny Gród - Nikiforowszczyzna - Wygon	1,820					1,820
Razem w 1997r.			35,126	21.849	0,677	0,220	1,120	11,260
Razem w 1998r.			35,126	21,696	0,540	0,510	1,120	11,260

Ruch drogowy na drodze Nr 691 w gminie wynosił w 1990r. - 950 p/d (w województwie białostockim 1337 p/d, w kraju 2280 p/d) oraz w 1995r. - 1300 p/d (w województwie 1870 p/d, w kraju 3227 p/d).

4) Wskaźnik motoryzacji w gminie i województwie białostockim, liczony w samochodach osobowych na 1000 mieszkańców przedstawiono w poniższej tabeli :

Tabela nr 46

Wyszczególnienie	L a t a			P r o g n o z a	
	1996	1997	1998	2005	2010
Wskaźnik motoryzacji w gminie	152	191	201	340	400
Ilość samochodów osobowych w gminie	355	440	459		
Ilość ludności w gminie	2337	2303	2280 *		
Wskaźnik motoryzacji w województwie białostockim	157	169	179 **	263	310
Ilość samochodów osobowych w województwie białostockim	1100232	118965		190700	234700
Ilość ludności w województwie białostockim	701164	701684	701867 *		

* Ludność na dzień 30.06.1998r.

** Wskaźnik motoryzacji w 1998r. określono szacunkowo.

6.2. Techniczne zaplecze motoryzacji

a) Parkingi

- przy Urzędzie Gminy - 20 szt.
- przy cerkwi - 10 szt.

b) Stacja paliw

W gminie brak jest stacji paliw.

c) Zakłady naprawy pojazdów

W gminie brak jest zakładów naprawy pojazdów.

6.3. K o l e j

Przez obszar gminy Dubicze Cerkiewne przebiega pierwszorzędna, jednotorowa linia kolejowa Siedlce - Czeremcha - Hajnówka - Siemianówka - granica państwa, wg rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 3 września 1996r. (Dz.U.Nr 112, poz.538) zaliczona jest do linii kolejowych o znaczeniu państwowym. Stan techniczny torów jest dobry.

Tabela nr 47

Przewóz	towarów w tys. ton					pasażerów w tys.				
	1990	1993	1995	1996	1997	1990	1993	1995	1996	1997
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
w województwie	5.072	2.916	1.917	2.836	3.979	6.200	3.629	5.811	5.914	5.957
w kraju	278.139	212.139	224.346	222.346	226.200	787.510	540.086	465.059	433.476	416.638

Długość linii na terenie gminy wynosi ok. 9,65 km. Gęstość sieci wynosi 6,4 km/100 km² (w województwie 5,5 km/100 km²). Obsługa podróży odbywa się na stacji Witowo.

Przewóz towarów i pasażerów w województwie i kraju przedstawiono w tabeli nr 47.

6.4. Komunikacja autobusowa PPKS

Obszar gminy Dubicze Cerkiewne obsługiwany jest następującymi liniami :

- Policzna
- 1571 Hajnówka - Kleszczele
- 1572 Bielsk Podlaski - Stary Kornin - Hajnówka - Białowieża
- Spiczki
- 1573 Bielsk Podlaski - Wólka - Orla - Dubicze Cerkiewne

W ostatnich latach występował ciągle spadek przewozu pasażerów w województwie białostockim i kraju co przedstawiono w poniższej tabeli :

Tabela nr 48

Przewóz pasażerów w mln	L A T A					
	1990	1992	1994	1995	1996	1997
w województwie	35,5	26,5	21,6	18,8	16,81	16,3
w kraju	2084,7	1513,1	1215,3	1131,3	1085,4	1065,4

6.5. Wnioski wynikające z oceny funkcjonowania komunikacji

Z analizy układu dróg publicznych wynika, że nie zapewnia on obsługi niektórym jednostkom osadniczym. Do zaliczenia do dróg gminnych predestynowane są następujące drogi :

- ulice we wsiach: Dubicze Tofiłowce, Grabowiec, Pasieczniki Małe, Piaski, Zabagonie, Długi Bród i Jakubowo;
- drogi do połączenia wsi: Czechy Orlańskie, Pasieczniki Małe i Jakubowo z drogami publicznymi i sąsiednimi wioskami.

Z przedstawionych danych w pkt 6.1.3.2) wynika, że gęstość dróg publicznych w 1997r. o nawierzchni twardej i twardej ulepszonej w gminie była większa o 38,9 % i 24,2 % od gęstości dróg pozamiejskich w województwie białostockim.

Na tak pozytywne wyniki głównie mają wpływ drogi krajowe i wojewódzkie. Stan techniczny dróg gminnych jest niezadawalający z powo-

du małej ilości dróg o nawierzchni twardej ulepszonej tylko 1,4 % oraz gruntowych 35 % tych dróg

Z porównania przepustowości drogi krajowej przy poziomie swobody ruchu D wynoszącej 800 p/h przy szerokości jezdni 5,5 m z natężeniem ruchu w 1995r. wynoszącym 123 p/h ($0,095 \times 1300 = 123$) wynika, że istniejący przekrój drogi posiada duże rezerwy przepustowości.

Do analizy zaspokojenia potrzeb w zakresie parkingów, stacji paliw zakładów naprawy pojazdów przyjęto następujące wskaźniki :

- miejsca krótkiego postoju 20,1 stanowisk na 1000 mieszkańców,
- wskaźnik jednoczesnego wykorzystania parkingu 0,3 ,
- 1 stacja paliw o 4 - 6 dystrybutorach może obsłużyć 5000 pojazdów,
- 1 stanowisko obsługowo-naprawcze na 300 - 400 samochodów.

Potrzeby w zakresie krótkiego postoju szacuje się na $0,0201 \times 2280 \times 0,3 = 14$ stanowisk, przy istnieniu ok. 30 stanowisk, uważa się, że w tym zakresie sytuacja jest zadawalająca.

Brak w gminie stacji paliw i zakładu naprawy pojazdów, wymagać będzie stworzenia warunków obsługi w tym zakresie.

Linia kolejowa nie w pełni wykorzystana jest do przewozu towarów.

Obsługa podróżnych odbywa się na przystankach poszczególnych linii autobusowych. Przy przyjętym standardzie dostępności 2 km do przystanku poza przyjętym promieniem obsługi znajdują się następujące miejscowości Krugłe, Nikiforowszczyzna i Wygon.

7. Infrastruktura techniczna

7.1. Zaopatrzenie w wodę

7.1.1. Charakterystyka ogólna systemu zaopatrzenia w wodę

W gminie Dubicze Cerkiewne sieć osadniczą tworzy 28 miejscowości wchodzące w skład 17 sołectw - wsi.

Na koniec 1997 roku zwodociagowanych było 14 wsi, co stanowi 82,3 % ogółu wsi, znacznie powyżej średniej województwa białostockiego wynoszącej 65,3 %. Daje to gminie w tym wskaźniku 23 miejsce w byłym województwie białostockim.

Długość sieci wodociągowej (bez przyłączy do budynków) wynosiła 60,8 km, do której podłączonych było 673 budynki mieszkalne. Odsetek mieszkań podłączonych do sieci wodociągowej stanowił 73,2 % powyższej średniej byłego województwa białostockiego wynoszącej dla wsi 53,5 %. Daje to gminie w tym wskaźniku 8 miejsce w województwie białostockim.

Zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca gminy wynosiło $14,3 \text{ m}^3/\text{r}$ ($39,2 \text{ dm}^3/\text{d}$) i jest niższe od średniej wojewódzkiej - $14,8 \text{ m}^3/\text{r}$ ($40,5 \text{ dm}^3/\text{d}$).

W roku 1998 zwodociagowano 1 wieś i wskaźnik zwodociagowanych wsi wzrósł do 88,2 %, a mieszkań do 80,5 %.

W roku 1999 planowane jest zwodociagowanie 2 wsi: Starzyna i Górny Gród oraz przys. Piaski. Po zrealizowaniu w/w inwestycji wszystkie wsie będą zaopatrywane w wodę ze scentralizowanych systemów wodociagowych. Poza tym system pozostanie część rozproszonej zabudowy kolonijnej.

Zaopatrzenie w wodę mieszkańców gminy odbywa się z 2 ujęć i stacji wodociagowych stanowiących własność Gminy Dubicze Cerkiewne, a eksploatowanych przez Wojewódzki Zakład Konserwacji Urządzeń Melioracyjnych z siedzibą w Zaściankach ul. Usługowa 6, znajdujących się w miejscowościach :

- Dubicze Cerkiewne - zaopatrywać będzie w wodę 13 wsi: Czechy Orlańskie, Dubicze Cerkiewne, Dubicze Tofiłowce, Długi Bród z przysiółkami Zabogonie i Piaski, Grabowiec, Jelonkę, Rutkę, Werstok, Wiluki, Witowo z przysiółkami Kraskowszczyzna i Piaseczniki Małe, Wojnowkę oraz Starzynę i Górny Gród.
- Stary Kornin - zaopatruje w wodę 4 wsie: Istok, Jagodniki z przysiółkiem Siemiwołoki i kolonię Jagodniki II, Koryciski, Stary Kornin oraz 2 wsie: Mochnate i Stare Berezowo w gm. Hajnówka.

Z wodociagu Orzeszkowo w gm. Hajnówka zaopatrywana jest w wodę kolonia Jagodniki I.

7.1.2. Rozwój scentralizowanych systemów wodociagowych

Zwodociagowanie gminy przedstawia tabela nr 49.

W 1986 roku oddano do eksploatacji stacje wodociagowe w Dubiczach Cerkiewnych i Starym Korninie i następuje sukcesywne wodociagowanie gminy. Na koniec tego roku zwodociagowanych było 5 wsi i 23,4 % mieszkańców korzystało z wody wodociagowej. W latach 1987-90 zwodociagowano 3 wsie (średniorocznie - 0,75 wsi) i wybudowano 16,6 km sieci wodociagowej (średniorocznie - 4,1 km). W latach 1991-1998 zwodociagowano 7 wsi (średniorocznie - 0,87 wsi) i zrealizowano 29,8 km sieci wodociagowej (średniorocznie - 3,725 km). Odsetek zwodociagowanych wsi wzrósł z 29,4 % w 1986r. do 88,2 % w 1998r., a zwodociagowanych mieszkań z 23,4 % do 80,5 %.

*Przebieg wod. i kanaliz. w
Haj. w. Stawockie - 29*

Tabela nr 49

Wyszczególnienie	Stan na koniec roku									
	1986	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Długość sieci wodociągowej w km	14,4	31,0	34,1	38,4	38,4	48,1	48,9	49,7	49,7	60,8
Połączenia wodociągowe do budynków mieszkalnych w szt.	232	508	549	579	583	659	659	670	673	737
Ilość wsi zwodociągowanych	5	8	9	10	10	13	14	14	14	15
Ilość miejscowości zwodociągowanych	6	9	10	12	12	16	18	18	18	19
% zwodociągowanych wsi	29,4	47,0	52,9	58,8	58,8	76,5	82,3	82,3	82,3	88,2
% zwodociągowanych miejscowości	21,4	32,1	35,7	42,9	42,9	57,1	60,7	60,7	64,2	67,8
% mieszkań podłączonych do sieci wodociągowej	23,4	55,2	59,7	63,1	63,6	71,9	71,9	73,0	73,2	80,5
Miejsce gminy w województwie białostockim pod względem % zwodociągowanych mieszkań	-	3	4	4	5	5	6	7	8	X
Zużycie wody wodociągowej w gospodarstwach domowych w tys. m ³ /r	-	43,7	38,2	43,1	28,1	23,2	28,6	23,9	33,1	X
Zużycie wody wodociągowej w gospodarstwach domowych m ³ /r na 1 mieszkańca	-	16,3	14,7	17,0	11,1	9,3	11,9	10,1	14,3	X
dm ³ /d	-	44,6	40,3	46,6	30,4	25,5	32,6	27,7	39,2	X

Źródło - dane statystyczne WUS + obliczenia własne

7.1.3. Stan zwodociągowania poszczególnych wsi w gminie na koniec 1998r.

Tabela nr 50

Nazwa wodociągu	Miejscowości podłączone do danego wodociągu	Rok zwodociągowania	Długość sieci wodociągowej (bez przyłączy) km	Połączenia prowadzące do bud. mieszk. szt.	% bud. mieszk. podłączonych do sieci wodociągowej
1	2	3	4	5	6
Wodociąg Dubicze Cerkiewne	Dubicze Cerkiewne	1986	} 24,5	105	100,0
	Czechy Orlańskie	1987		59	88,0
	Dubicze Tofiłowce	1987		60	89,6
	Rutka	1987		17	60,7
	Grabowiec	1986		119	86,7
	Witowo + Kraskowszczyzna	1992	4,3	49	100,0
	Werstok	1994	3,9	21	91,3
	Wiluki	1994	2,0	12	63,2
	Pasieczniki Małe	1994	2,1	12	100,0
	Wojnówka	1994	1,7	31	91,2
	Długi Bród i Zabogonie	1995	3,3	23	46,9
	Jelonka	1998	4,6	28	75,7
	Wodociąg Stary Kornin	Stary Kornin	1986	} 9,4	66
Jagodniki		1986	27		+kol.82,4
Siemiwołoki		1986	7		70,0
Koryciski		1986	41		85,4
Istok		1991	3,1	40	90,0
Jagodniki kol.II		1996	0,8	8	włączono do wsi
Wodociąg Orzeszkowo gm. Hajnówka	Jagodniki kol.I	1996	1,1	12	włączono do wsi
Ogółem zwodociągowane miejscowości			60,8	737	85,3

Źródło - dane z Urzędu Gminy, WZKUM w Białymstoku + obliczenia własne.

W zwodociągowanych miejscowościach 85,3 % budynków mieszkalnych podłączonych jest do sieci wodociągowej. Wskaźnik ten w poszczególnych miejscowościach jest zróżnicowany - od 46,9 % we wsi Długi Bród do 100 % w Dubiczach Cerkiewnych i Witowie z przysiółkami - Kraskowszczyzna i Piaseczniki Małe. Wskaźnik zwodociągowania budynków mieszkalnych w przedziale 40 - 49,9 % występował w 1 miejscowości, 60 - 69,9 % - 2, 70 - 79,9 % - 2, 80 - 89,9 % - 6 i 90 - 100 % - 4. W 2 wsiach dotychczas nie zwodociągowanych zamieszkuje ok. 4 % ogółu ludności gminy.

7.1.4. Charakterystyka ujęć wody i stacji uzdatniania wodociągów wiejskich

Wodociąg Dubicze Cerkiewne

Źródłem poboru wody jest ujęcie wody podziemnej z utworów czwartorzędowych składające się z dwóch studni wierconych: SW-1 o głębokości 59 m i wydajności $Q = 46 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $s = 26 \text{ m}$ i SW-2 o głębokości 59 m i $Q = 66 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 20,0 \text{ m}$.

Zatwierdzone zasoby ujęcia w kat. „B” wynoszą: $Q_e = 66,0 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 20,0 \text{ m}$.

Woda ujmowana jest z drugiej użytkowej warstwy wodonośnej, zalegającej w przelocie 46 - 54 m p.p.t.w SW-1 i 46,5 - 56,0 m p.p.t. WSW-2, zbudowanej z piasków drobnoziarnistych o miąższości 8,0 - 9,5 m.

Zwierciadło wody ma charakter napięty i stabilizuje się na głębokości 6,1 - 6,4 m od powierzchni terenu.

Warstwa wodonośna izolowana jest od powierzchni terenu kompleksem utworów słabo przepuszczalnych i półprzepuszczalnych, tj. glin piaszczysto-pylastych oraz pyłów o łącznej miąższości 39,0 - 39,5 m.

Jakość wody z otworów studziennych odpowiada normom wody pitnej i nadaje się do picia w stanie surowym.

Urządzeniami do poboru i uzdatniania wody są :

- pompa głębinowa typu G-80 VIIIIB o wyd. 15 - 48 m^3/h (SW-1),
- pompa głębinowa typu G-80 IVB o wyd. 15 - 48 m^3/h (SW-2),
- 2 hydrofory o poj. 4000 l każdy,
- 2 pompy naziemne typu SK 5.03.11 o wyd. 3,5 - 7,5 m^3/h ,
- 2 pompy naziemne typu S-82 o wyd. 12 - 39 m^3/h ,
- dwukomorowy zbiornik wyrównawczy 2 x 75 m^3 ,
- chlorator C-52,
- sprężarka typu WAN-Es,
- wodomierz MZ-100.

Stacja wodociągowa pracuje w układzie dwustopniowego pompowania wody.

Wodociąg Stary Kornin

Źródłem poboru wody jest ujęcie wody podziemnej z utworów czwartorzędowych składające się z dwóch studni wierconych: SW-1 o głębokości 64 m i wydajności eksploatacyjnej $Q = 104 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $s = 8,2 \text{ m}$ i SW-2 o głębokości 64 m i $Q = 91 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 8,2 \text{ m}$.

Zatwierdzone zasoby eksploatacyjne ujęcia wynoszą $Q_e = 175 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $s = 8,2 \text{ m}$.

Woda ujmowana jest z drugiej użytkowej warstwy wodonośnej, zalegającej w przelocie 43 - 62 m p.p.t. w SW-1 i 42 - 62 m p.p.t. w SW-2, zbudowanej z piasków drobnoziarnistych i średnioziarnistych o miąższości 19 - 20 m. Warstwa prowadzi wodę naporową o statystycznym zwierciadle zalegającym na głębokości 4,4 - 4,85 m od powierzchni terenu.

Warstwa wodonośna izolowana jest od powierzchni terenu kompleksem glin zwałowych i ilastych o miąższości 39,5 - 40,0 m.

Woda z otworów studziennych odpowiada normom wody pitnej z wyjątkiem zawartości związków żelaza (1,2 - 1,3 mg/l Fe).

Urządzeniami do poboru i uzdatniania wody są :

- pompa głębinowa typu G-80 VIIB o wyd. 24 - 48 m^3/h (SW-1),
- pompa głębinowa typu G-80 IVB o wyd. 15 - 48 m^3/h (SW-2),
- 5 odżelaziaczy $\varnothing 1800 \text{ mm}$,
- 3 hydrofory o poj. 6000 l każdy,
- 2 sprężarki typu WAN-Es,
- chlorator C-52,
- wodomierz MZ-150.

Stacja wodociągowa pracuje w układzie jednostopniowego pompowania wody.

7.1.5. Pozwolenia wodnoprawne i ustalone strefy ochronne ujęć wody

Gmina Dubicze Cerkiewne posiada pozwolenia wodnoprawne na eksploatację urządzeń i pobór wody wydane przez Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku.

- Decyzja Nr OŚ.II.6210/79/97 z dnia 15 kwietnia 1997r. ważna do 30.04.2002r., dotyczy wodociągu Dubicze Cerkiewne, ustala strefę ochrony bezpośredniej o promieniu 8 m wokół każdej studni uznając wygrodzony teren stacji wodociągowej za teren ochrony bezpośredniej. Strefa ochrony pośredniej nie jest wymagana z uwagi na korzystne warunki hydrogeologiczne w aspekcie ochrony wód.
- Decyzja Nr OŚ.II.6210/80/97 z dnia 15 kwietnia 1997r. ważna do 30.04.2002r., dotyczy wodociągu Stary Kornin, ustala strefę ochrony bezpośredniej o promieniu 8 m wokół studni uznając wygrodzony teren stacji wodociągowej za teren ochrony bezpośredniej studni SW-2.

Studnia SW-1 położona na oddzielnej działce ma ustaloną strefę o promieniu 8 m wokół studni.

Strefa ochrony pośredniej nie jest wymagana z uwagi na korzystne warunki hydrogeologiczne w aspekcie ochrony wód.

7.1.6. Ocena wydajności istniejących komunalnych ujęć wody

Wodociąg wiejski w Starym Korninie pracuje w układzie jednostopniowego pompowania wody i wydajność ujęcia powinna zapewnić maksymalne godzinowe pobory wody.

Wodociąg wiejski w Dubiczach Cerkiewnych posiada zbiorniki wyrównawcze i wydajność ujęcia powinna zapewnić średniogodzinowe pobory wody, a rozbiory maksymalne mogą być uzupełnione wodą ze zbiornika.

Analizę wykorzystania poszczególnych ujęć wody w latach 1996 - 1998 obrazuje poniższa tabela.

Tabela nr 51

Wyszczególnienie	R o k	Wodociąg Dubicze Cerkiewne	Wodociąg Stary Kornin
Pobór wody z ujęcia w ciągu roku m ³ /rok	1996	35.465	38.854
	1997	24.849	46.877
	1998	44.026	47.154
Pobór wody z ujęcia średniodobowy m ³ /d	1996	96,9	106,1
	1997	68,1	128,4
	1998	120,6	129,2
Pobór wody z ujęcia maksymalny godzinowy m ³ /h	1996	13,1	14,4
	1997	9,2	17,4
	1998	16,3	17,5
Zatwierdzone zasoby ujęcia wody m ³ /h		66,0	175,0
Wykorzystanie zatwierdzonych zasobów w czasie rozbioru wody max.godz. %	1996	19,8	8,2
	1997	13,9	9,9
	1998	24,7	10,0

Źródło - Dane z WZKUM w Białymstoku + obliczenia własne.

Wykorzystanie zatwierdzonych zasobów ujęć wiejskich wodociągów jest niewielkie około 25 % w Dubiczach Cerkiewnych i 10 % w Starym Korninie. Wodociągi te posiadają znaczne rezerwy.

7.1.7. Zakładowe ujęcia wody głębinowej

Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne ujęcia wody oparte o studnie wiercone posiadają :

- RSP w Starym Korninie - 1 studnia głębokości 77 m i wydajności $Q = 37 \text{ m}^3/\text{h}$,
- Szkoła Podstawowa w Starzynie - 1 studnia głębokości 21 m i wydajności $6,0 \text{ m}^3/\text{h}$.

7.1.8. Ogólna ocena zaopatrzenia gminy w wodę

Rozwój scentralizowanych systemów zaopatrzenia w wodę należy uznać za dobry. Około 95 % mieszkańców gminy może korzystać z wody wodociągowej, gdyż taki odsetek ludności mieszka w zwodociagowanych wsiach.

Wydajność ujęć wody wodociągów wiejskich znacznie przekracza aktualne pobory wody. Istnieje duża rezerwa ok. 80 % w wodociągu Dubicze Cerkiewne i 90 % w Starym Korninie.

Dobrze rozwinięty system zaopatrzenia w wodę oraz duża rezerwa w źródłach wody są atutem rozwojowym gminy.

7.2. Odrowadzenie i oczyszczanie ścieków sanitarnych

7.2.1. Stan istniejący gospodarki ściekowej

Na terenie gminy kanalizacja sanitarna z odprowadzeniem ścieków do zbiornika o pojemności ok. 40 m^3 znajduje się na nowym osiedlu budownictwa jednorodzinnego w południowej części wsi Dubicze Cerkiewne. Poza tym ścieki odprowadzane są do lokalnych urządzeń (zbiorniki szczelne, suche ustępy).

Wywozem nieczystości płynnych zajmuje się RSP w Starym Korninie lub Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Hajnówce na indywidualne zlecenie mieszkańców i zakładów. Ścieki z zakładów użyteczności publicznej i Urzędu Gminy wywożone są do punktu zlewnego przy oczyszczalni ścieków w Hajnówce lub Kleszczelach. Ścieki z gospodarstw domowych wywożone są na pola pozostające w odłogu.

7.2.2. Ogólna ocena odprowadzania i oczyszczania ścieków

Stan gospodarki ściekowej na terenie gminy należy ocenić jako niezadawalający. Ścieki gromadzone w zbiornikach, które często nie są szczelne i wywożone w miejsca przypadkowe mogą powodować negatywny wpływ na środowisko w postaci skażenia gleby, wody i powietrza.

Zważywszy, że w gminie zwodociągowanych jest 88,2 % wsi, a w 1999r. planowane jest zwodociągowanie pozostałych 2 wsi, problem odprowadzenia i oczyszczenia ścieków jest sprawą bardzo ważną i pilną, gdyż stanowi to barierę w rozwoju gminy.

7.3. Gospodarka odpadami stałymi

7.3.1. Charakterystyka stanu istniejącego

a) Gminne wysypisko odpadów stałych

Gminne wysypisko odpadów stałych, eksploatowane od 1988r., położone jest na gruntach wsi Dubicze Cerkiewne, na terenie wyrobiska poźwirowego. Powierzchnia całkowita działki wynosi 0,78 ha z tego do bezpośredniego składowania nieczystości stałych - komunalnych przeznaczona jest powierzchnia eksploatacyjna o wielkości 1990 m², a do składowania opadów specjalnych (opakowań po środkach ochrony roślin) 205 m², gdzie znajduje się mogilnik wykonany w formie studni $\varnothing$ 1,2 m i wysokości 3,0 m zagłębiony w terenie 1,5 m. Dno i skarpy komory składowania są uszczelnione 0,5 m warstwą gliny plastycznej. Wykonany jest rów opaskowy o przekroju trapezowym do zbierania i odprowadzenia odcieku z terenu wysypiska do szczelnej studzienki zbiorczej z kręgów betonowych o średnicy $\varnothing$ 1,20 m i głębokości do 3 m.

Wysypisko jest ogrodzone siatką wysokości 1,60 m.

Komora składowania została podzielona na 3 sektory z przewidzianą wysokością składowania 3,0 m: sektor 1-1 o powierzchni dna $F_1 = 460 \text{ m}^2$ i góry $F_2 = 720 \text{ m}^2$, ma objętość $V = 1770 \text{ m}^3$, sektor 2-2 o $F_1 = 750 \text{ m}^2$, $F_2 = 960 \text{ m}^2$ i $V = 2565 \text{ m}^3$ i sektor 3-3 o $F_1 = 780 \text{ m}^2$, $F_2 = 955 \text{ m}^2$ i $V = 2603 \text{ m}^3$. Łączna objętość wynosi $V = 6938 \text{ m}^3$.

Eksploatacją wysypiska zajmuje się Urząd Gminy w Dubiczach Cerkiewnych. Brak jest stałego dozoru. Odpady są wywożone na wysypisko przez mieszkańców we własnym zakresie, a z Urzędu Gminy i Gminnego Ośrodka Kultury przez firmę specjalistyczną ASTWA z Białegostoku. Do końca 1998r. ilość nagromadzonych odpadów na wysypisku stanowi ok. 20 % wypełnienia jego całkowitej pojemności.

Wysypisko jako obiekt uciążliwy ma ustaloną w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy strefę ochrony sanitarnej o szerokości 500 m. W zasięgu tej strefy znajdują się grunty orne jak i lasy państwowe. Na gruntach ornych ogranicza się uprawę owoców miękkich i warzyw spożywczych oraz wyklucza się zakładanie nowych plantacji sadowniczych i pastwisk.

Na gruntach leśnych występuje ograniczenie pozyskiwania runa leśnego, które byłoby spożywane w stanie surowym.

W strefie tej nie można lokalizować budynków mieszkalnych i urządzeń rekreacyjnych.

b) Wiejskie punkty gromadzenia odpadów stałych

Na terenie gminy w 13 miejscowościach, w tym 12 wsiach są wyznaczone działki z przeznaczeniem pod wiejskie punkty gromadzenia odpadów stałych. Ogólna powierzchnia terenu przeznaczona na ten cel wynosi 4,73 ha. Punkty gromadzenia odpadów stałych znajdują się w następujących wsiach :

Koryciski	- powierzchnia	0,20 ha
Jagodniki	-	0,25 ha
Rutka	-	0,19 ha
Wojnówka	-	0,40 ha
Czechy Orlańskie	-	0,40 ha
Dubicze Tofiłowce	-	0,30 ha
Istok	-	0,50 ha
Grabowiec	-	0,50 ha
Wiluki	-	0,40 ha
Werstok	-	0,50 ha
Jelonka	-	0,29 ha
Pasieczniki Małe	-	0,50 ha
Witowo	-	0,30 ha

Wyznaczony teren służy do czasowego gromadzenia odpadów stałych. Odpady polne (gałęzie, papier) są spalane na tych składowiskach, a odpady niepalne przewożone są na gminne wysypisko.

Eksploatacją punktów gromadzenia odpadów stałych zajmuje się Urząd Gminy w Dubiczach Cerkiewnych. Wywozem odpadów do punktów mieszkańcy zajmują się we własnym zakresie.

Rada Gminy w Dubiczach Cerkiewnych podjęła w dniu 30 września 1997r. uchwałę nr XXVI-138/97 w sprawie szczegółowych zasad utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Dubicze Cerkiewne.

7.3.2. Ogólna ocena gospodarki odpadami stałymi

Gminne wysypisko odpadów stałych wykonane było przed 1990r. i aktualnie bez oceny oddziaływania na środowisko nie można stwierdzić, czy spełnia ono wszystkie obowiązujące obecnie wymogi w zakresie ochrony środowiska. Wysypisko posiada dużą rezerwę ok. 80 % swojej pojemności.

Na terenach wiejskich wyznaczonych jest 13 działek z przeznaczeniem na wiejskie punkty gromadzenia odpadów stałych w 12 wsiach - 70,6 % ogółu wsi. Składowanie odpadów na wysypiskach odbywa się w sposób niekontrolowany, a wiejskie punkty nie mają wykonanego przystosowania terenu do tych potrzeb. Może to wywierać negatywny wpływ na środowisko w postaci skażenia gleby, wody i powietrza.

Na wysypiska wywożone są również odpady, które mogą być wykorzystane jako surowce wtórne, gdyż w gminie nie jest prowadzona selektywna zbiórka odpadów.

Ogólnie należy stwierdzić, że gospodarka odpadami nie spełnia wszystkich wymogów zawartych w nowych przepisach prawnych z ochrony środowiska w w/w zakresie.

7.4. Elektroenergetyka

7.4.1. Zapotrzebowanie mocy

Zapotrzebowanie mocy (obciążenie w szczycie) dla odbiorców gminy w latach 1975 - 1990 przedstawiało się następująco:

1975r.	-	0,44 MW
1985r.	-	1,38 MW
1990r.	-	2,16 MW

W latach dziewięćdziesiątych obserwuje się bardzo wolny przyrost zapotrzebowania na energię elektryczną.

7.4.2. Elementy systemu elektroenergetycznego

Źródłem zasilania w energię elektryczną gminy jest stacja transformatorowo-rozdzielcza w Hajnówce - poprzez układ sieci napowietrznej SN 15 kV. Istniejące źródło w pełni pokrywa zapotrzebowanie mocy i energii elektrycznej gminy.

Główny układ zasilający gminę stanowią linie SN 15 kV relacji:

- Hajnówka - Dubicze Cerkiewne - do istn. linii Kleszczele - Bielsk Podlaski,
- Hajnówka - Witowo - Wojnówka - Czeremcha.

Pozostałe linie SN 15 kV stanowią odgałęzienia od w/w linii.

Bezpośrednia obsługa odbiorców odbywa się poprzez układ sieci NN napowietrznych bądź kablowych. Zarówno cała sieć SN 15 kV jak i NN jest siecią o zróżnicowanym stanie technicznym.

Na terenie gminy zlokalizowanych jest 33 stacji transformatorowych słupowych, w tym w ośrodku gminnym 5.

W ramach reelektryfikacji został dokonany przegląd urządzeń elektroenergetycznych na terenie gminy.

Do remontu i przebudowy zakwalifikowano urządzenia elektroenergetyczne w miejscowościach:

- Długi Bród,
- Jelonka.

W miejscach przebudowy i remontu urządzeń SN, zakłada się również przebudowę i remont urządzeń NN.

7.4.3. Ocena dotychczasowego rozwoju systemu elektroenergetycznego oraz główne problemy do rozwiązania

Podstawowym problemem do rozwiązania jest zsynchronizowanie potrzeb wynikających z zagospodarowania przestrzennego i jego rozwoju w poszczególnych obszarach gminy z możliwościami systemu elektroenergetycznego.

Zakładana w studium województwa białostockiego budowa stacji transformatorowo-rozdzielczych w Czeremsze i Bielsku Podlaskim powinna mieć również wpływ na ilość i jakość przesyłanej energii w sieciach gminy Dubicze Cerkiewne.

7.5. Ciepłownictwo

7.5.1. Charakterystyka stanu istniejącego

Na terenie gminy istnieje 6 większych źródeł wytwarzania energii cieplnej, obsługujące budynki głównie użyteczności publicznej. Są to: (stan na 1998r.)

Tabela nr 52

Lp.	Obiekt	Moc kotła	Typ kotła	Rodzaj paliwa	urządzenia odpylające
1.	Lecznica Zwierząt w Dubiczach Cerkiewnych <i>Spolec</i>	95 kW	Buderus G 305 palnik olejowy Giersch R 20-PE	olej opałowy	
2.	Ośrodek wypoczynkowy w Starzynie	95 kW	j.w.	j.w.	
3.	ZOZ Hajnówka Gminny Ośrodek Zdrowia w Dubiczach	0,175 MW	1 x RUMIA 1 x KZ-5/5	węgiel, koks <i>olej</i>	czopuch
4.	Szkoła Podstawowa w Dubiczach Cerkiewnych	0,48 MW	2 x UKS-200 1 x UKS- 75	węgiel <i>olej</i>	
5.	RSP w Starym Korninie <i>Pom. 7, Starz, Granic</i>	455 Mcal/h	1 x SZII-G-65	mieszanka węglowo-koksowa	
6.	Dom wycieczkowy dla młodzieży w Czechach Orlańskich <i>W Dub. Cerk.</i>	148 kW	1 x UKS 66 1 x UKS 82	węgiel <i>olej opałowy</i>	

W zabudowie mieszkaniowej dominującym rozwiązaniem są lokalne kotłownie na paliwo stałe.

7.5.2. Ocena stanu istniejącego

Istniejące źródła ciepła pokrywają zapotrzebowanie odbiorców. Praca ich w większości na paliwie stałym przyczynia się do zanieczyszczania środowiska. Szansę na poprawę tego stanu rzeczy będzie sukcesywne przejście na paliwa ekologiczne takie jak gaz czy olej opałowy.

Dwie kotłownie w gminie pracujące na oleju opałowym są sygnałem zachodzących zmian w tym kierunku.

7.6. Gazownictwo

Gmina Dubicze Cerkiewne jest niezgazyfikowana. „Studium programowe możliwości rozwoju gazyfikacji województwa białostockiego” wykonane przez „GAZOPROJEKT” Wrocław - przewiduje gazyfikację gminy w latach 2006 - 2010.

Budowa tego systemu pozwoli na wykorzystanie nośnika energii „przyjaznej” dla środowiska naturalnego. W szerszym aspekcie - wniesie istotny, pozytywny czynnik rozwoju tego obszaru.

7.7. Telekomunikacja

7.7.1. Stan telekomunikacji w gminie

1) Struktura systemu

System telekomunikacyjny w gminie składa się z :

- linii kablowej światłowodowej relacji Hajnówka - Kleszczele,
- central telefonicznych automatycznych cyfrowych w Dubiczach Cerkiewnych i Jagodnikach,
- linii abonenckich na terenie całej gminy.

2) Dane liczbowe systemu:

Tabela nr 53

Lata	ilość central		pojemność central		ilość abonentów		wskaz. nasyc. na 100 osób	ilość zaległ. wniosków
	ręcznych	automat.	ręcznych	automat.	ręcznych	automat.	ręcznych	automat.
1990	1	1	60	60	59	59	4,82	-
1995	1		130		138		5,56	12
1998		2		352		150	6,51	202

Dla porównania wskaźnik nasycenia na 1000 mieszkańców w 1997r. wynosił :

- w kraju - 193,1
- w województwie - 221,4
- w gminie - 62,5

7.7.2. Ocena systemu

Ja wynika z przytoczonych wyżej danych stan telekomunikacyjny w gminie uległ radykalnej poprawie. Nowe centrale automatyczne cyfrowe zostały włączone linią kablową światłowodową w automatyczny system telekomunikacyjny województwa, a poprzez węzeł białostocki - z siecią krajową i międzynarodową.

Pojemność zainstalowanych central pozwala na rozbudowę systemu. Ilość zaległych wniosków potencjalnych abonentów świadczy o dużej potrzebie rozbudowy sieci abonenckiej na obszarze gminy.

8. Syntetyczna ocena poziomu zaspokojenia potrzeb ludności i zagospodarowania gminy wg stanu z 1997r.

Tabela Nr 54

Lp.	Wyszczególnienie	Województwo białostockie		Gmina Dubicze Cerkiewne	Udział % 5 : 4
		ogółem	gminy wiejskie		
1	2	3	4	5	6
1.	Powierzchnia w ha	1.005.464	954.314	15.119	1,6
2.	Ludność	701.684	250.356	2.303	0,9
	w tym kobiety	359.779	124.121	1.156	0,9
3.	Kobiety na 100 mężczyzn	105	98	101	103,1
4.	Gęstość zaludnienia M/km ²	70	26	15	93,7
5.	Lesistość - % powierzchni	32,0	32,6	45,1	138,3
6.	Przyrost naturalny na 1000 ludności	- 0,3	- 3,7	- 7,2	194,6
7.	Pracujący w gospodarce narodowej wg sekcji EKD	146.249	20.634	138	0,7
8.	Bezrobotni	27.150	9.053	94	1,0
9.	Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym	26,2	24,8	15,0	60,5
10.	Udział ludności w wieku produkcyjnym	57,7	52,2	50,3	96,4
11.	Udział ludność w wieku poprodukcyjnym	16,1	23,0	34,7	150,9
12.	Mieszkań na 1000 mieszkańców	324	323	399	123,5
13.	Pow. użytkowa mieszkań w tys.m ²	13.897,3	5.666.917	65.184	1,1
14.	Ilość osób na izbę	0,83	0,84	0,74	88,1
15.	M ² pow. użytk. na 1 osobę	20,2	22,8	28,3	124,1
16.	Uczniowie szkół podstawowych na 1000 mieszkańców	127,3	100,2	58,6	58,5
17.	Lekarze na 10 tys. mieszkańców	29,3	4,2	4,3	102,4
18.	Lekarze dentyści na 10 tys. mieszkańców	6,0	2,3	4,3	187,0
19.	Księgozbiór w bibliotekach na 1000 mieszkańców	3.216	3.554	6.337	178,3
20.	Czytelnicy na 1000 M	163	108,1	100,7	93,2
21.	Wypożyczenia w woluminach na 1 czytelnika	22,5	24,0	28,2	117,5
22.	Abonenci telef. na 1000 M	221,4	108,0	62,5	57,9
23.	Użytki rolne w ha w granicach administracyjnych	586.265	559.641	6.996	1,2
24.	Plony zbóż podst. w dt/ha	24,6	25,0	23,7	94,8
	w tym: pszenicy	28,4	27,0	30,6	113,3
	żyta	21,6	21,4	21,5	100,5
25.	Plony ziemniaków w dt/ha	162	159	140	80,0
26.	Bydło na 100 ha uż.rolnych	52,3	55,1	55,1	100,0
	w tym krowy na 100 ha uż.roln. w gosp. indywid. w 1996r.	26,5	27,9	26,1	93,5

1	2	3	4	5	6
27.	Trzoda chlewna na 100 ha użytków rolnych w gosp.ind.-1996r.	60,3	61,2	45,2	73,9
28.	Zużycie wody na 1 mieszkańca w m ³ /rok	31,6	14,8	14,3	96,6
29.	Gęstość dróg publicznych o twardej nawierzchni w km/100 km ²	54,4	48,8	67,8	1,4
30.	Gęstość dróg publicznych o nawierzchni ulepszonej w km/100 km ²	32,1	26,9	33,4	1,2
31.	% zwodociagowanych wsi	-	65,3	82,3	X
32.	% zwodociagowanych mieszkań	-	53,5	73,2	X
33.	Dochody budżetu gmin w tys.zł.	610.602,4	149.620,8	771,8	0,5
34.	Wydatki na inwestycje w tys.zł.	138.792,7	48.012,4	260,7	0,5
35.	Udział inwestycji w wydatkach	22,5	32,1	14,1	43,9

9. Elementy zagospodarowania przestrzennego gminy o charakterze ponadlokalnym

Elementami o charakterze i zasięgu ponadlokalnym wymagającymi uwzględnienia ich w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne są elementy wynikające ze studium zagospodarowania przestrzennego województwa białostockiego i dotyczące :

- celów i kierunków polityki przestrzennej państwa na obszarze gminy Dubicze Cerkiewne,
- zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych wynikających z polityki przestrzennej.

9.1. Cele i kierunki polityki przestrzennej państwa na obszarze gminy Dubicze Cerkiewne

1. **Ochrona i kształtowanie środowiska poprzez:**

- zachowanie podstawowych elementów systemu przyrodniczego województwa,
- zachowanie obiektów prawnie chronionych,
- podniesienie statusu ochrony prawnej wybranych elementów systemu przyrodniczego województwa,
- ochrona środowiska oraz warunków życia i zdrowia ludzi.

2. **Turystyka i wypoczynek**

Utrzymanie i wyznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego terenów wypoczynku codziennego i świątecznego oraz wypoczynku pobytowego nad zb. wodnym w Dubiczach Cerkiewnych oraz nad projektownymi zbiornikami Czechy Orłańskie, Reduty i Wojnówka.

3. **Polityka rozwoju rolnictwa**

Gmina Dubicze Cerkiewne należy i należeć będzie do IV rejonu agrarnego - wschodniego, charakteryzującego się najniższą waloryzacją rolniczą. Uprawia się tu głównie zboża i ziemniaki, w produkcji zwierzęcej - chów bydła, trzody chlewnej i owiec.

4. **Doskonalenie funkcjonowania i poprawa warunków komunikacji poprzez:**

- dostosowanie stanu technicznego dróg do zmieniających się potrzeb komunikacyjnych,

- zapewnienie w pierwszej kolejności połączeń komunikacyjnych między sąsiednimi gminami drogami o nawierzchni twardej ulepszonej,
- możliwość przejęcia w zarząd administracji samorządowej (w przypadku zmiany ustawy o drogach publicznych) dróg wojewódzkich mających wyraźny charakter lokalny o następujących numerach: 03664, 03699, 03703, 03704, 03705, 03706, 03712 i 03713,
- dostosowanie linii kolejowej do zmieniających się potrzeb przewozowych,
- utrzymanie dostępności ca 2 km do przystanków autobusowych.

5. W zakresie energetyki i telekomunikacji

- W celu dostosowania systemu elektroenergetycznego do potrzeb wynikających z długofalowego rozwoju zagospodarowania województwa, stworzenia warunków sprawnego i niezawodnego funkcjonowania systemu, zapewnienia zaspokojenia potrzeb odbiorców w sposób ciągły - na terenie gminy zakłada się budowę linii WN 110 kV relacji Hajnówka - Czeremcha.
- Ze względu na niedoinwestowanie w zakresie sieci SN 15 kV zakłada się modernizację i rozbudowę jej.
- W celu zapewnienia zaopatrzenia w gaz odbiorców zakłada się budowę gazociągu wysokiego ciśnienia Orla - Dubicze Cerkiewne wraz ze stacją redukcyjno-pomiarową I^o.
- Utrzymanie istniejących urządzeń ciepłowniczych oraz modernizację urządzeń w kierunku poprawy efektywności funkcjonowania i zmniejszenia uciążliwości dla środowiska poprzez zastosowanie ekologicznych paliw.
- Dostosowanie systemu do standardów obecnie obowiązujących poprzez budowę linii światłowodowej Hajnówka - Dubicze Cerkiewne
  - Kleszczele wraz z wymianą centrali ręcznej na cyfrową oraz rozbudowę istniejących sieci abonenckich.

6. Polityka przestrzenna województwa w zakresie gospodarki wodnej, ściekowej i odpadami zakłada:

- zwiększenie retencji wód powierzchniowych poprzez budowę zbiorników retencyjnych,
- ochronę zasobów wód podziemnych stanowiących źródło zaopatrzenia w wodę mieszkańców,
- uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenach wiejskich, w którym zakłada się zwodociągowanie 100 % wsi z priorytetem w miejscowościach: gminnej Dubicze Cerkiewne i leżących w obszarze prawnie chronionym,

- rozwiązanie problemu gospodarki odpadami stałymi na terenach wiejskich z priorytetem w miejscowościach leżących w obszarze prawnie chronionym.

9.2. Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, wynikających z polityki przestrzennej państwa

1. Zabezpieczenie w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i planach miejscowych warunków funkcjonowania elementów systemu przyrodniczego województwa: kompleksu leśnego Puszczy Białowieskiej, stanowiącej wieloprzestrzenny element ekosystemu przyrodniczego o znaczeniu europejskim wchodzącym w skład E.S.O.CH. - będący Obszarem Chronionego Krajobrazu, doliny rzeki Orlanki i pozostałych cieków oraz obniżeń terenowych.
2. Podniesienie statusu ochrony prawnej Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Białowieskiej do rangi Parku Krajobrazowego tej Puszczy.
3. Sukcesywne zalesianie gruntów marginalnych zgodnie z granicami polnoleśnymi.
4. Odprowadzanie do wód powierzchniowych i gruntowych ścieków sanitarnych i przemysłowych w stopniu zapewniającym utrzymanie obowiązującej klasy czystości tych wód.
5. Zwiększenie udziału proekologicznych paliw w ciepłownictwie scentralizowanym i indywidualnym.
6. Utrzymanie nienaruszalnych przepływów biologicznych rzek i cieków.
7. Utrzymanie urządzonego gminnego wysypiska śmieci.
8. Budowa urządzeń kanalizacyjnych we wsiach zwodociągowanych z priorytetem obszarów objętych ochroną prawną lub w bezpośrednim ich sąsiedztwie.
9. Racjonalna eksploatacja udokumentowanych złóż surowców mineralnych z zachowaniem wymogów określonych w przepisach prawnych.
10. Sukcesywna rekultywacja wyrobisk poeksploatacyjnych.
11. Zapewnienie sposobów użytkowania obiektów zabytkowych gwarantujących utrzymanie ich w dobrym stanie technicznym. Rewaloryzacja zabytkowego założenia parku w Jodłówce.
12. Organizacja na terenie gminy placówek opieki społecznej między innymi poprzez wykorzystanie istniejących niewykorzystanych obiektów.
13. Urządzenie terenów wypoczynku codziennego i świątecznego oraz budowa bazy wypoczynku pobytowego wraz z urządzeniami towarzyszącymi (infrastruktura techniczna, komunikacja, usługi) nad zbiornikiem wodnym w Dubiczach Cerkiewnych oraz nad projektowanymi zbiornikami Czechy Orłańskie, Reduty i Wojnówka.
14. Rozwój na terenie gminy agroturystyki.

15. Racjonalne wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej, ochrona przed nieuzasadnionym przeznaczeniem gruntów ornych III i IV klas na cele nierolnicze.
16. Wspieranie rozwoju gospodarstw ekologicznych.
17. Zmiana struktury obszarowej gospodarstw indywidualnych.
18. Tworzenie warunków do powstawania nowych miejsc pracy na wsi, umożliwiających zagospodarowanie nadwyżek siły roboczej.
19. Wspieranie tworzenia się firm specjalistycznych, zaopatrzenia i zbytu produkcji rolniczej oraz usług mechanizacyjnych.
20. Modernizacja w pierwszej kolejności drogi wojewódzkiej 03702 stanowiącej połączenie z gminą Czyże.
21. Budowa linii WN 110 kV Hajnówka - Czeremcha.
22. Budowa gazociągu w/c Orla - Dubicze Cerkiewne wraz ze stacją redukcyjno-pomiarową I°.
23. Budowa linii światłowodowej relacji Hajnówka - Dubicze Cerkiewne wraz z centralą cyfrową.
24. Wprowadzenie do ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy zbiorników retencyjnych w miejscowościach Reduty, Czechy Orlańskie i Starzyna - Wojnówka. Budowa w/w zbiorników.
25. Ustalenie stref ochronnych ujęć wodociągów wiejskich i wprowadzenie do ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i planu miejscowego tych stref.
26. Budowa oczyszczalni i kanalizacji sanitarnej we wsiach zwodociągowanych z priorytetem w miejscowościach: gminnej Dubicze Cerkiewne i leżących w obszarze prawnie chronionym.
27. Wprowadzenie kontenerowych składowisk przejściowych w poszczególnych wsiach z okresowym wywożeniem za zorganizowane wysypisko gminne.